

August Varenius   Lorenz Christian Beselin

Dissertationum Biblicarum In Deuteronomium, Decas VI. & VII. : Praeter Exegetica & in his Critica ac Elenchtica sacra plurima, ipsius argumenti Mosaici occasione, minutius exhibens epichrisin Theologicam de Locis difficilioribus Inde a c. XIX. ad c. XXIV.

Rostochi[i]: Richelius, 1674

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn740894951>

Druck   Freier Zugang

RU theol. 1674

Varenius, Aug.

6.
Dissertationum Biblicarum

In
DEUTERO-
NOMIUM,
DECASVI. & VII.

Præter Exegetica & in his Critica ac Elenctica sacra plu-
rima, ipsius argumenti Mosaiici occasione, mi-
nutius exhibens *ἐπιχειρήματα* Theologicam

de
Locis difficilioribus

Inde à c. XIX. ad c. XXIV.

Quam
MODERATORE ALTISSIMO

PRÆSIDE

AUGUSTO VARENIO, D.

Sereniss. Ducum Meckleburg. Consistorii Directore
& Professore Theologo

Academica collationi publica submittet

d. 14. Octobr. hor. ab 8. matut.

In Collegio MESOSELENII

LAURENTIUS CHRISTIANUS
BESLINUS,

Tonningâ-Hofsatus.

☞ (: o :) ☞

ROSTOCHI Typis Jacobi Richelij, Anno. M. DC. LXXIV,

1674

Magni CIMBRORUM Ducis,
Reverendissimi, Serenissimi, Celsissimiq;
PRINCIPIS ac DOMINI

DN. CHRISTIANI ALBERTI,

Dei Gratia Hæreditarii Principis Magni Norvagici Regni, Electi
Episcopi Lubecensis, Regnantis Ducis Slesvigæ, Holfatiæ, Stor-
moriæ, & Dithmarsia, Comitum Oldenburgensis ac
Delmenhorstani, &c. &c.

DOMINI SUI, & PATRIÆ PATRIS Clementissimi,
Concionatori Aulico Supremo,

Summè Reverendo, Magnifico, atq; Excellentissimo

V I R O

DN. SEBASTIANO NIEMANNO,

SS. Theol. Doct. ejusdemq; nuper in Illustri Salanâ Universitate
Professori Publ. Ordinar. Celebratissimo; jam verò Slesvicensis
& Holfatiæ Ducatum Superattendenti Generalissimo, Ecclesi-
arumq; Antistiti longè eminentissimo,

Dn. Præceptor, Gamalieli, Hospitiq; suo veteri Jenensi,
nunc Dn. Fautori ac Mecanati, summâ observantia, omniq;
animi submissione multum suspiciendo;

V I R O uem

Præmodum Reverendo, Clarissimo, Excellentissimo,

DN. ANDRÆ LONNERO,

Phil. Magistro, Gardingensiumq; Pastori meritissimo, nec non
Provinciarum Eiderostadiæ, Everfopiæ & Utholmiæ Eccle-
siarum Præposito gravissimo,

Dn. Patrono atq; Affini suo longè devenerando;

Levidense hoc Academicum munusculum, tanquam mentis ad quæ-
vis pietatis officia devinctissimæ testem, bene volumq; EORUM
favorem sibi exoraturum interpretari

*ex Inclutâ Varno Baltica ROSARUM Sarepsâ
transmittit, offert, consecrat*

Maximè Rev. Magnif. & Excellentias EORUM devoto
pectore æternum culturus

LAURENTIUS CHRISTIANUS BESELINUS.

Tonningâ-Eiderostadiensis Holfatus,

DECAS VI.

LOCUS I.

De Homicidiis.

6. XIX. 4. 5. 11. 12.

§. 1.

Actum proximè de Asylis est, & quæ ad illa duceret, viâ Regiâ. Hoc sc. est quod dicitur v. 2. הַכִּין לְךָ דֶרֶךְ i. e. *Parabis* (adaptabis) tibi viam certam, quod juxta literam Chaldæus reddidit: אֲרַחֵם לְךָ אֶרְחִיבֶנּוּ s. *Dispones tibi viam rectam*, rectâ ad Asylum ducturam, quomodo Abenestra expressit per מוֹכֵנֶת וּמְשֻׁבֶּרֶת i. e. *Probè adornatam & solidatam*: addit ex traditione majorum Raschi, *in bivio, illi via, que deduceret ad asylum, inscriptum hu fuisse vocabulum*: מַקְלֵט מַקְלֵט s. *receptus receptus*, ut sc. occisor, in bivio, viæ veræ ambiguus, ex inscriptâ tali statuâ cognosceret, quæ ad asylum seu עִיר מַקְלֵט i. e. *evitatem receptus*, via duceret: conf. Num. 35. 11. 12. 13. 14. & sic ab anteriori, fugientem nil remoraretur, quo sufflaminatus à Vindice persequente poenam sanguinis pateretur. Sed ab Asylis, ad Leges procedimus de homicidiis, quibus ex vindictâ privatâ prohibendis instituta fuerunt asyla.

§. 2. Lata jam olim, ipso anno Exodico, mox post promulgatum Decalogum, vel, quia jâ olim Noachidis mox à diluvio promulgata Gen. 9. 6. repetita potius, & cum exegesi limitante dictata, inq; libro federis (conf. Exod. 24. 7.) descripta à Mose Lex illa generalis: *percutiens quemquam, ita ut hic moriatur, omnino morte plebitor!* c. 21. 12. Ne tamen promiscuè illud ad quemcunq; casum percussione vel cædis applicaretur, & ita sub hujus legis & justæ ultionis vel vindictæ publicæ schemate, *innocens sanguis à Magistratu vel Vindice effunderetur*, expressa limitatione, restricta erat lex illa ad casus homicidiorum proæreticorum, & adeò ad מַכַּת צַרִּיהָ s. *percussione ex proposito, studio, vel interficiendi certo*

P

sonare

conatu & deliberato consilio, imò non sine quâdam inquisitione, eodem modo, quo *Venator insectatur* clanculum *feram* (tale quid enim notatur verbo צרר, quodq; non minus ac inde derivatum nomen in his LL. obtinet sc. צרר Num. 35. 20. 22.) vel סכת בורן ובערמה s. *percussionem ex fastu & dolo*, ita ut quis *superbè sibi arroget proximum occidere*, et si in ipsâ cæde perpetranda utebatur *calliditate vel astu*, in quibus sc. casibus, ubi ex parte agentis constabat de proæresi s. interficiendi certo plenariq; consilio, usq; adeo obligabat *Lex de occidendo occisorem*, ut nullum talem tutaretur loci privilegium, & ne ipsum quidem altare præstaret illuc profugo asylum, juxta illud: *Ab altari meo impiet eum ad mortem!* conf. de his proæreticis Exod. 21. 14. & 1. Reg. 2. 5. 6. 29. 32. Opponitur in loco Exodi v. 13; casus de *non proæreticis*, ubi nullum antecessit sive *interfectionis* consilium, sive *inquisitionis ad eadem* studium, nec sive talis intentio, vel conatus, sive dolus, ita ut Deus potius talem nec opinanti, nec scienti percussori, *objecerit*, vel *obvenire fecerit*, & (ut hic præter intentionem percuteret sic objectum) *causam vel occasionem percussori prabuerit* (quæ significatio est verbi תָּנַח) Scilicet, absolvuntur multi in judicio humano, vel saltim non condemnantur, qui omnino capitalis poenæ rei, dum Judex, non obstante alicubi scientiâ propriâ, convincere reum solidè non potest, nec ad eò hic secundum acta & probata, de corpore delicti convinci, & per sententiam capitali supplicio affici, Deo ipso plus ultra à Judice mortali non exigente, & occultos illos casus extraordinario suo judicio, vel per tale quid haut meditates executores, reservante: sed & altis arcanisq; viis multifariâ hinc agente, neque tamen sive ipsas *inimicitias, lites, rixas*, inter percussorem & percussum, sive ipsam *excandescensiam*, ex quâ percussor abreptus in homicidium, velut manifesta opera carnis, ullo causarum genere producente, vel decreto suo sic ordinante.

§. 3. Quod ergo in talibus sine certâ scientiâ, proæresi & dolo casibus, in lege Exodicâ futurum designavit Deus, sc. se *constituturum Moysi & per hunc Israëlitis locû, quò talis occisor confugiat* conf. Exod. 21. 13, adimpletum memoratur, in lib. Numerorum c. 35. à v. 11. ad usq; finē eap. ac præsentî parallelo, Deuteronomii: ibi quidem

dem ut à Deo Mosi, hinc autem, ut à Mose Israeli in illâ legis *deum-
quæ* inculcatum. Præscribuntur certo numero *civitates receptus*,
quæ sc. in *receptum* sint occisori, qui aliquem sine *certiâ scientiâ*, sine
dolo & latâ culpâ, per *errorem* occiderat, contra imminentissimum
à *vindice* occisi periculum. Et poterant quidem alii quoque non
sine proæresi occisores eò confugere: sed sic, ut non fruerentur
asyli jure, simul constabat de dolo, vel latâ culpâ: unde nec i-
psum asyllum statim absolvebat *occisorem*: sed saltem contra *vin-
dicem* tamdiu defendebat, donec causa in iudicio ipso, percussore
tunc præsentem, cognosceretur & inter percussorem & percussû *Vin-
dicæ* jus diceretur, utrum esset *Vindici* ad cædem tradendus, u-
trû defendendus? conf. Num. 35. 12. 19. 24. Deut. 19. 11. 12. Quin ipsû
quoque percussorem in tali iudicio absolutum, obligabat *condicio
legalis de permanendo in civitate receptus*, usque ad mortem summi
sacerdotis, ad quam adeo post absolutionem judicialem erat re-
mittendus, nec suæ possessioni vel patriæ reddendus, nisi demum
post mortem sacerdotis maximi, oleo sacro inuncti v. 25. 28. 32. cum clausu-
lâ *Vindicis* absolventi à reatu sanguinis, si dein occisorem etiâ talẽ
extra terminum civitatis receptus repertum occiderit conf. Num.
35. 26. 27.

§. 4. Poterat adeo in casu dubio omnis quidẽ occisor eò *confugere
& recipi*: ceterum non omnis, qui eò confugiebat deinceps in vitâ
servabatur s. *vivebat*: per duos enim vel tres testes (conf. Num. 35.
30. Deut. 17. 6.) deinceps de proæretico judicialiter à *Vindice* con-
victus, sic ut constaret *fontem esse, & dignum morte*, sine ullo redem-
tionis pretio, *vindici* ad cædem tradebatur, Deut. 19. 12. cum pro terra
ipsâ sanguine occisi contaminatâ à ipso, sic effuso sanguine, nulla daretur
expiatio, nisi per sanguinem illius, qui effuderat conf. Num. 35. 30. 31. 33.
imo ne quidem *lütcev* accipere licebat, pro anticipandâ absoluto
reversione in patriam, ante mortem summi sacerdotis conf. ibid. v. 32.

§. 5. Casus autem, in quibus *Occisori* sine discrimine sine
indigena esset, sive *alienigena*, sive *peregrinus* sive *inquilinus* conf.
v. 15. & *confugere* eò licebat, & non obstante iudicio, *vivere*, partim
in actu signato sc. *si quis aliquem occiderit נגנב per errorem* v. 11.

& 15. כְּלֵא צְדִיקָה *sine industria. vel insectatione*, quin, כְּלֵא אִיבָה כְּלֵא צְדִיקָה i. e. *sine ulla inimicitia vel odio antecedente*, imo כְּלֵא דַעַת i. e. *sine scientia & voluntate*, idq; כְּפִתָּע i. e. *inconsideratè, precipitanter* conf. Num. 35. v. 22. 23. partim in actu exercito, ubi talis non proæretici homicidii describuntur casus e. c. si *signa casarus*, è manubrio securis excusso ferro, *proximum occiderit* Deut. 19. 5. vel si aliquis præter intentionem & studium omne *occidendi*, sive *lapidem*, sive *quodcunq; instrumentum* in alterum dejecerit, sic ut hic ex illo *jaetur mortuus fuerit* conf. Num. 35. 22. 23. qvalis non saltem ad civitatum illarum unam fugere poterat, ut viveret: sed & vivere, quippe qui Vindici sanguinis, utut instanti, ad cædem tradendus non erat, prout alter, qui ex antecedente odio, & insidiis insurgens in alterum percusserit hunc lethaliter, ita ut moreretur, sive id faceret solâ *manu*, sive *manuali lapide*, sive quocunq; *instrumento* alio conf. Num. 35. 16. 17. 18. 21. qvalis ex ipso asylo *educendus*, & cognitâ causâ, non Asylo reddendus: sed *Vindici sanguinis ad cædem tradendus*, atqve sic *reatus sanguinis innoxii ex Israele erat tollendus*, conf. Num. 35. 12. Deut. 19. 11. 12. 13. quin liberum Vindici talè etiam indicâ causâ, occidere, dummodo deinceps causam coram judicio posset per testes *legitimare* conf. Num. 35. 12. 21. 30. conf. Deut. 19. 6.

§. 6. Notetur in casu homicidii excepti à pœnâ ordinariâ duplex requisitum h. l. c. 19. 4. à Mose descriptum & à Jhos. c. 20. 5. sc. 1. defectus certæ *scientiæ*, & adeo ignorantia vel inadvertentia, quod noster Lutherus expressit *ohne Vorsatz*, qvalis Occisor Num. 35. 11. appellatur כְּפִתָּע בְּשִׁגְגָה, quod ibidem noster Lutherus expressit: *Der einen Todschlag unversehens thut*. 2. Defectus *omniæ odii vel inimicitia antecedentis* ita sc. ut occisor ipsum percussum heri & nudius tertius & sic ante ipsam cædem nequaquam *oderit* conf. ibid. Deut. 19. 4. 3. & 3. multò magis defectus *insidiarum & doli*, sicut occisor non insidiatus fuerit, nec ex insidiis aggressus illū occiderit. Taliū enim manifestus *occisor* ad alterâ pertinet classem, de quâ conferatur Deut. 19. 11. Sed & notetur illud כְּפִתָּע i. *derepente*, supposito sc. defectu inimicitia antecedentis & concomitantis,

mitantis, & industria Num. 35. 22. Ut tamen in illis, quæ nec late proæretica, nec merè casualia erant: sed in quibus magna quædam percussoris temeritas & culpa intervenerat, iudicio cœtus vel seniorum, quin vel summo causa committenda fuerit.

§. 7. Prout autem, si omnia illa e. c. אָנְטֵפֶדֶנְסִי f. antecedens odium, עֵרְסָה f. insidiæ vel dolus, צָרִיחַ f. affectatum occidendi propositum, דַּעַת f. ipsa *persona* & facti singularis notitia, adsint, concluditur inde ad plenè proæreticum & capitali supplicio puniendum, de jure divino, homicidium: ita in oppositis casualibus non requiritur saltem ut quædam ex illis absint: sed ut omnia, & aded ut non solū absit אָנְטֵפֶדֶנְסִי f. odium antecedens & vel inveteratum: sed & דַּעַת f. talis distincta notitia, & propositum occidendi: cum & in illis, quæ prout Aristoteles loquitur, sicut אֲשֶׁר מִלְּבָבָא f. ex ingenti perturbatione, e. c. ex prædominante affectu iracundiæ, vel in excessu moderaminis inculpatae tutelæ, etfi עֵרְסָה vel אִיכָרָה f. dolus & studium *insidiandi* vel *aggreendi* longè antecedens factum, non adfuit: tamen nec דַּעַת f. distincta talis notitia, imo nec אָנְטֵפֶדֶנְסִי f. odium, etfi passio hîc potius quam patibilis qualitas, nec צָרִיחַ f. industria aliquo saltem tempore absuit: nec aded talia homicidia referre licet, ad classẽ illorum homicidiorum, quæ fieri dicuntur כְּכֹלֵי דַּעַת f. sine distinctâ notitiâ, & כְּשֵׁנְגָה f. per nudū errorẽ vel ignorantiam antecedentem, sive puræ negationis sive pravæ dispositionis, quod ex descriptione hujus classis homicidiorum, Mosaicâ, cum in actu signato, e. c. Num. 35. 22. 23. Deut. c. 4. 42. c. 19. 4. Jhos. c. 20. 3. 5. 9. tum in actu exercito & hoc non solū ratione casualium exceptorum conf. Deut. 19. 5. sed & proæreticorum, in quibus nullum dabatur *judicium absolutorium* conf. Num. 35. 16. 17. 18. 19. 20. 21. constare potest. Apparet in ipsis proæreticis dandos gradus, nec nisi juxta hos iudicatum in portis. De cetero, quomodo *Occisor*, nec nisi dictâ summarie causâ coram senioribus civitatum, receptus, intra asyllum admittendus fuerit, nec ubi admissus, *Vindicti* persequenti & deditioem poscenti, *vindendus*, nisi causâ denuo & minutius coram Senioribus cœtus excusâ, & supposito iudicio

damnatorio, extra quod *Occisor* asylo remittendus, & in illo ad mortem usque *summi sacerdotis*, detinendus, post hanc autem *civitatei & domui suae*, sine ullâ actione Vindicis reddendus erat, conf. Num. 35. 24. & seqq. Jhos. 20. 2. 3. 4. 5. 6. Usus autem harum LL. de gradibus ac poenis homicidiorû amplissimus datur (1) *Politicus* s. *judiciarius*, idemq; cum *discretivus*, ut homicidia merè casualia, vel culpâ leviore factâ, à voluntariis, & maximè in illâ latitudine Mosaicâ proæreticis, accuratè distinguantur, tum *pœnalis executivus*. ut homicidia | voluntaria, dolosa, & proæretica à Magistratibus severè puniantur, velut in quibus casibus nullum jus asyli, quin educendus potiùs occisor, & in manum vindicis sanguinis ad mortem tradendus, sine ullâ commiseratione, erat: unde illud: *Ne parcito oculus tuus ei: sed colles reatum sanguinis innoxii ex Israele ut benè sit tibi!* Deut. 19. 12. 13. Sed & *preservativus*, quatenus sublatis homicidis tranquilla servatur societas mortalium, nec boni corrumpuntur impunitis sceleratorum exemplis, quin punito homicidâ à totâ gente tollitur nemesis divina (2) *Ecclesiasticus*, quatenus talis pœna publica multis homicidis occasio est agenda pœnitentiæ, & cum Latrone intrandi Paradisum. (3) *mysticus*, quatenus Asyla illa & urbes refugii figurarunt unicum illud asylum & liberato ré Christum Jesum, ad quem tutissimû adversus omnes Diaboli, peccati & mortis insultus datur refugium.

LOCUS II.

LL. de testibus & testimoniis.

Deut. XIX. à v. 15. ad usq; finem cap.

§. I. Cum amplissimus ceteroq; *Locus testimonii* sit, nec solum Ecclesiæ Catholicæ testimonium reverenter habendum, velut, quod illustre potest esse credendi inductivum, prout fuit tale Augustino, cujus tritum illud (juxta Joh. de Turrecrematâ & Marsilium de Paduâ, non *causaliter*: sed *declarativè* saltim intelligendum) *Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia Catholica auctoritas moveret*: sed & tota singularissimæ revelationis Theologia testimonio innitatur Prophetico & Apostolico de JESU, cui omnes Prophetæ testimonium perhibent, *remissionem peccatorum accipere per nomen ejus, omnes qui credunt in eum*: nec *Propheta* saltim: sed & *Apostolus*,

Apostoli, quorum nomine Petrus: *Christus*, inquit, *resuscitatus* *justie* nos *predicare* *populo* & *TESTIFICARI*, quod ipse a Deo ordinatus sit *Judex* *viventium* & *mortuorum* Act. 10. 42. 43. quomodo in definitione *Apostoli* proprie & strictè sic dicti, requiritur, ut sit *μαρτυρὸς ἀναστάσεως* s. *testis resurrectionis JESU*, & *testis* quidem *ocularis* Act. 1. 22. hoc loco *Moses* non agit nisi de *testibus* in foro, in judiciis, & causis sive *Ecclesiasticis*, s. *civilibus*, & præcipuè, *criminalibus* *capitalibus*, ac præmisit quidem *Legem de unico teste non admittendo*, ac proximam illi, de certo *testium* numero: *Ex sermone duorum, aut trium testium statas esto!* conf. c. 19. 15. qualis, etsi in casu speciali & processu *criminali* notata jam supra c. 17. 6. & in *N. T.* passim repetita, atq; sic eminentius quoque ad *testimonium divinum* & processum *ecclesiasticum* applicata conf. *Joh.* 3. 18. c. 8. 16. 17. *Matth.* 18. 16.

S. 2. Scilicet cum nemo ex præsumptionibus sit damnandus: sed vel ex propria confessione, vel ex sufficiente probatione, sufficiens, quæq; plenam fidem faciat, probatio, de jure *divino*, consonante hic jure quoque *civili*, est *testimonium duorum vel trium* omni exceptione *majorum testium*. Quod licet ad sola delicta, ubi de vitâ & pœnâ corporali agitur, & adeo ad condemnationem vel punitionem in causis *capitalibus*, velut ad quam fortissimâ & vel luce *meridianâ* clariores requiruntur probationes, restringendum videatur per legem c. 17. 6. *Ex sermone duorum testium aut trium testium, morte afficior is qui moritur! Ne afficior morte ex sermone testis unius!* Num. 35. 30. Obstat tamen lex præsens generalior, quæ nõ solum in *capitalibus*: sed & quibuscunq; aliis delictis unicũ testem excludit: plures, ad minimum, duos requirit. *Ne surgito testis unicus in quenquam pro ULLA iniquitate, aut pro ULLO PECCATO, ex OMNIBUS PECCATIS, quibus quis peccat: ex sermone duorum aut trium testium statas esto!*

S. 3. Sanè in negotio religionis ad inquisitionem ex officio s. quæstionem habendam unum testem denunciante aliquando satis fuisse notatum jam supra est ad c. 13. 6. Ceterum, ne ibi quidem ad unum unicus illius testis testimonium, si alia fortiora argumenta & vel ipsa confessio denunciati per magna quædã indicia convicti, abesset,

abesset, statâ res esse poterat, nedum ut iretur in condemnâtionis sententiâ: nec ulla adeo in his LL. datur contradicctio: quin pulcherrimè potiùs consonant illæ in Devteronomio *de numero testium* Leges. In casu *Idololatriæ* vel processu contrâ Idololatriam cap. 17. v. 4. mentio fit quidem denuntiationis tanti criminis, quæ vel per unum denunciantem ex visu audituve proprio fieri poterat, nec minùs auditus ex rumore: ceterùm nec post talem sive unius denuntiationem, sive rumorem, procedendum sine morâ erat ad damnationem: sed saltim ad accuratissimam inquisitionem & post hanc demum ad pœnam capitalem: nec mediante uno solo: sed duobus vel tribus testibus, per quos, si in portâ denunciata illa abominatio, verè, commissâ deprehensa fuerit, tunc demum, & adeò non extra confessionem, ad factam ab uno denuntiationem, ex *sermone unius illius denuntiantis*: sed *duorum illorum aut trium testium*, morte afficiendus, & *lapidibus* quidem *obruendus* erat talis Idololatra, sicut in hunc primò lapides jacerent illi testes, inde totus populus conf. c. 17. 4 5. 6. 7. Nec minùs in loco præsentis c. 19. 16. 17. Si sc. ex denuntiatione daretur testis unicus, testaturus in alterum apostasiam, hic, non simpliciter excludebatur: sed admittebatur, quin sic procedebatur ad confrontationem, & accuratiorem inquisitionem, depositionis etiam unius illius testis, vel, si darentur, plurium accuratissimam considerationē, ubi si denunciatus plenè convinceretur, vel ipse convictus confiteretur tunc demum procedebatur, ad punitionem denunciaticapitalē, prout contra, si in illâ inquisitione deprehenderetur dolus malus *unius illius testis* vel denunciantis, non magis huic parcendum erat, quàm ex hypothesi priore, denunciato, quin contra *illum testem injurium* agendum ex lege talionis: *Facietu ei, quemadmodum molitus erat facere fratri suo. Vita pro vitâ* conf. c. 19. 16. 17. 18. 19.

S. 4. Agnoscere in hoc argumento licet luculentam alicubi consonantiam LL. Juris Civilis Romani, cum illis LL. divinis, ipsoq; sic Corpote Juris Mosaico velut, omnium LL. aliarum fonte ac oceano. Prout enim in hoc argumento de Testibus, velut regula obtinet universalis illa sententia divina: *Ex sermone duorum aut trium testium omnia res statæ esto! Unicus testis, pro quacungq; inquit-*

iniquitate, aut quocumq; peccato, ex omnibus peccatis, quibus quis peccat, ne surgito! Ex sermone duorum aut trium testium, reus morte afficitur & Ex sermone testis unus nemo morte afficitur! In ipsum testem, utrum suspectus, falsus, injurius, falsum contra fratrem sive testatus sive testaturus, Judex diligenter inquirito, & siquidem talis convictus fuerit, ex rationis lege cum illo agito, s. quemadmodum ipse fratri suo facere molitus fuis, omnino eidem facito, conf. Deut. 17. 6. 7. c. 19. 15. 16. 18. & nihilominus, etiam in ipso atrocissimo crimine, per apostasiam vel idololatricam, læsæ majestatis divinæ, ad cujus criminis etiam clanculariū denunciationem, si sc. testari posset ex visu vel auditu proprio, unusquisq; sub poenā mortis tenebatur, admittebatur aliquando testis unicus, admittebatur domesticus, admittebatur, quod deinceps processus inquisitionis ostendebat, odio partis inductus, vel ipse reo inimicus conf. Deut. 13. 6. 8. 9. c. 17. 4. c. 19. 16. 18. 19. atqve adeo, ad ipsum usque inquisitionis accuratioris ex officio processum, admittebantur etiam ceteroqvi inhabiles, vel certè non omni exceptione majores, unde ipsi Judici processuro, accuratissimum ubiq; mandatur inquisitionis, & circa ipsā causæ veritatem vel qualitatē, & circa ipsos testes discussionis officium, utrum sc. ex studio vel odio partium aliquid denunciaverint, vel testati, sive civilis sive criminalis delicti, fuerint, conf. Deut. 13. 12. 14. c. 17. 4. c. 19. 18. Ut sic æquaquam simpliciter & absolutè rejiciantur sive unicus, sive plures quoque, utut, ostendente in primis, accuratiorē causæ cognitione, vel eventu, inhabiles, sanè non omni exceptione majores (conf. jam supra notata ad LL. alleg.) Ita de jure communi & civili Romano, regulariter ad sufficientem probationem requiritur testimonium trium vel duorum saltim omni exceptione majorum testium, 2. glaubhafter / unbeleumdeter / unverwerfflicher Zeugen / & non saltim unicus testis non admittitur: sed & viles, domestici, in fames, inimici, capitales in primis, excluduntur: & certo tamen respectu non saltim unus solus admittitur: sed & quando veritas aliter haberi non potest, in casibus in primis s. materiis occultis & difficilimæ probationis, quin in criminalibus quoque & causis capitalibus, in quibus ceteroqvi probationes sole meridia-

Q

no cla-

no clariores requiruntur, ac vel in ipso crimine laesa majestatis, testes inhabiles & minus idonei admittuntur, ut adeo ex LL. superioribus universalibus de numero 2. vel 3. omni exceptione majorum testium exclusivè & absolutè argumentari, ad absolutam sc. & omnimodam exclusionem sive unius solius, sive plurium, ceteroquæ inhabilium, Paralogismus sit à dicto secundùm quid, ad dictum simpliciter, quem legitimare s. remonstrare ex jam suprâ notatis facilè licebit.

S. 5. Ita licet jure communi & civili *regulariter non credatur uni testi, quacumq; dignitate præfulgeat l. iusjurand. C. de test. in c. licet ex quâdam*, Extr. de test. Joh. Crottus à monte ferrato Confil. l. 2. & in probatione cujuslibet negotii requirantur duo testes omni exceptione majores vid. Paul. de Castro conf. 37. l. 2. p. 37. & in contradictorio testes plures præferantur uni soli, contrariû deponenti Alex. Tart. l. 3. conf. 140. num. 1. exceptio tamen ibi plus vice simplici datur in jure civili, quod in quibusdam casibus statuit, ut *credatur dicto unius*, capit. *cum à nobis*, extra. de testibus D. Fel. in c. *humilis*, Extra. de majoris. & obed. quomodo, quando testis deponit super factò proprio, ei plena fides adhibetur Paul. de castro in l. *quicumq;* C. de serv. fugitiv. idem conf. 333. juxta quem testis quoque attestatus super eo, quod sibi dictum fuit, facit plenam fidem, ac si duo testes deposuissent vid. de castro conf. 370. & de teste unico, qualè faciat probationè C. de rebus creditis in l. 6. *bona fidei* n. 16. 18. 19. quin per unum testem, licet vilem & infamem, probari posse *crimen laese majestatis* defendit Joh. Crottus conf. 164. adducto textu in l. *in questionibus* ff. ad L. Jul. majestatis, ubi JC. dicit, quod *conjuratio Catilinae fuerit detecta per Fulviam mulierem*. Scilicet, per unum testem omni exceptione majorem, non quidem plenè: sed *semplenè* probatur, quæ tamen vera est probatio, non mera præsumptio, aded ut in civilibus in primis, sive ex mero *judicis officio*, sive ad instantiam *adverse partiæ*, locus sit *juramento suppletorio* conf. Myns. Cent. 5. obs. 68. imò *nus testis etiã ad torturam sufficiat* Godel. tract. de Mag. l. 3. c. 10. p. III. ut tamen rectè agnitus Paulo de Castro l. alleg. *unius testimoniis non facilè admittendû*, quicquid sit de personâ

personâ rei, pro cuius innocentia probatione & defensione sufficit etiam *unicus testis*, salvâ tamen limitatione, quæ videatur in Rosbach processu criminali tit. 1. c. 4. n. 36. 37. Pet. de Anch. conf. 285.

§. 6. Ita quando veritas aliter haberi non potest admittuntur quoque *inhabiles*, Jul. Clar. l. 5. q. 24. Myns. cent. 3. obs. 16. Dominic. Tusc. pr. concl. Jur. tom. 8. p. 128. & licet gravis & *capitalis inimicitia repellat testem à testificando*, adeo ut secundum omnes *ut inimicitia repellat, requiratur, ut probetur capitalis*, idque in actione civili & criminali, vid. Prosper Farinacius Theor. & prax. crim. l. 2. all. Nell. de test. Jun. Gomez & alios Marfil. d. sing. 178. Clar. §. fin. q. 24. n. 5. Card. Tusch. p. 222. adeo ut in exceptione contra testes probanda sit *inimicitia capitalis*, quæ sc. in totum excludat Socin. l. 2. c. 228. n. 8. tamen testes inimici & alii per se inhabiles ex *variis adminiculis* aliunde collectis adjuvantur, *ut eorum depositio fiat verisimilis*, quorum referenda quoque *singularitas testium*, dummodo sit *non obstativa*: sed *adminiculativa* Angel. conf. 397. n. 12. Cravetus conf. 175. n. 23. c. 658. n. 13. in f. plenè Soc. conf. 328. in causâ n. 8. l. 2. Gramm. decis. 34. n. 50. Bal. in l. desertorem §. *sed si ex improviso* ff. de re milit. Bajard. & Clar. in q. 24. n. 24. Paul. de castro conf. 333. 380. Godelm. l. 3. c. 8. quin inimicus jam dudum reconciliat° ad testimonium admittitur, esse potest testis omni exceptione major Prosp. Farin. q. 53. Soc. conf. 228. n. 8. Joh. de Amic. conf. 119. n. 11. Ut tamen nec unicus, nec plures inhabiles sufficiant *ad condemnationem*, in causâ capitali, ubi non solum *capitalis*: sed *levis inimicitia repellit* Joh. de Anan. conf. 17. n. 8. & arbitrio ac prudentiæ circumspecti Iudicis, cujus est accuratè considerare, quo loco habendi sint testes & horum depositiones, sint multa reliquenda Joh. de Imol. conf. 138. in q. n. 7. Gram. d. 34. n. 28. & seq. Atque in his ceterisque Juris Civilis definitionibus facillè est consonantiam cum LL. superioribus ostendere.

§. 7. Meretur hæc occasione quoque cum his LL. Juris divini conferri, dispositio veteris Juris Canonici Ecclesiastici, de quâ vid. Can. Const. 6. Chalced. 21. Cod. univers. Eccl. 169. 199. *Quoniam (verba sunt Canonis) multi Ecclesiasticum ordinem confundere, & evertere volentes, odiosè & calumniosè adversus Episcopos orib-*

doxos, qui Ecclesias administrant, accusationes quasdam confingunt, non aliud conantes, quàm ut sacerdotum bonam existimationem contaminent & tumultus populorum in pace degentium excitent, placuit S. Synodo, absque aliqua disquisitione accusatores non admitti, & nec omnibus accusationes permittere, nec omnes excludere. Distinguunt igitur illi Synodici Canonistæ, inter μέμψιν ἰδιωτικὴν, vel χρηματικὴν s. querelam privatam (si se. exempli causâ, aliquis sit ἀλεονεκτηθεὶς, ἢ ἀλλόθεν παρὰ τὸ δικαίον τὸ ἄνθρωπον πεισθῆναι, i. e. à Clerico defraudatus aut injuriâ affectus) & inter μέμψιν ἐκκλησιαστικὴν s. accusationem, Ecclesiasticam, ratione officii, e. c. Elenchi Ecclesiastici, denegatæ admissionis ad sacramenta &c. Et in illâ quidem actione volunt, non astimandam esse personam accusantis vel denunciantis, & nec famam nec religionem esse inquirendam. In hac autem astimandam & honoris, s. denunciantis & testantis personam, sicut in hac non admittantur hæretici excommunicati (Ἐκκλησίας πάλαι ὑποκηρυχθέντες καὶ ἀναθεματισθέντες) non schismatici, ob aliquas causas jã antea condemnati, sive Clerici sive Laici, quin omnes alii accusati, tamdiu, usq; diu de proprio crimine satis fecerint, vel objectorũ sibi criminũ imfontes se ostenderit, excludendi: prout ceteri nõ tales admittuntur, illã tamẽ lege, ut per libellũ in majore Synodo Episcoporum provincia, sese pari periculo objiciant, si quidem per actorum seriem calumniosè contra Episcopum egisse inveniuntur. Quia sc. prout pulchrè loquitur Isidorus Pelusio-
ga in ep. ad Euseb. sacerdos totus oculus esse debet, & habere, instar illorũ πλουμμάτων ζῶων conf. Ezech. c. 1. & μηδ' αὐμὸς πνευματικὸν πλὴν πολλῶν ἰσραὴλ ἰ. crimine infamare Clarissimum sacerdotium, sic ut pari protestationis παρηγοία uti possit, quã Moses Num. 16. 15. & Samuel. 1. Sam. 12. 5. voluerunt in primi generis actionibus non morosè disquiri personam actoris vel denunciantis, sic ut qui talis generis injuriã se affectum diceret ab Episcopo, admittatur & jus suum consequatur, quò in casu innocentie bona Episcopica causa tantò magis illustretur, salvo de cetero processu ab Apostolo præscripto, de non admittendâ adversus presbyterum accusatione, nisi sub 2. vel 3. testibus 1. Tim. 5. 19.

LOCUS

LOCUS III.

Processus militaris in obsidionibus urbium c. XX. 10. 15. 16. 19.

§. 1. In LL. de obsidionibus & expugnationibus urbium, distinguitur inter urbes illarum 7. gentium, & urbes aliarum remotiorum. In his, offerendæ primum conditiones pacis, quas vel acceptabant, vel repudiabant incolæ. Si 1. reddebantur ab Israelitis tributarii, & damnabantur ad servitia, Si 2. expugnata urbe, masculum omne humanum adultum gladio percutiendum: mulieribus autem parvulis erant parcendum, quæ unâ cum jumentis cedebant Victoribus in spoliis. In urbibus autem 7. gentium, promiscuè & sine sexus & ætatis discrimine interficiendum erat, quicquid vitali habitu præditum conf. c. 20. 16. an autem absolutè? an hypotheticè si sponta neâ deditioe reverenter non antevortent? Aff. poster, unde v. 11. etiam hîc applicandus fuerit. At præter Gibeonitas talem deditioem nullæ urbes illarum gentium præstituræ erant nec aded pacem facîle impetraturæ, quia nec postulaturæ conf. Iun. in not. ad h. l.

§. 2. *Difficilis* (verba sunt Ludovici de Dieu ad v. 19.) *hic locus est, quæ mirè torsit Interpretes.* Maluit ergò Ludovicus suam quoque hîc conjecturam adferre, de quâ tamen prudenter monuit: *se nemini probatam illam velle*, quia nec meretur approbari, & ceteris versionibus & obscurior longè est, & à fontibus alienior. Ita autem ipius habet versio: *Non succides arborem: quia, ô homo! arborem agri venire oportet à conspectu tuo in obsidionem*, ut causa reddatur, *quare arbores extra urbem succidenda non sint, quia instar hostium resistere & oppugnare istos nequeunt: sed cum extra urbem in agris sint, statim ab ipso conspectu ipsorum veniunt, imò necesse est ut veniant in obsidionem.* Obstat (1.) quod hac ratione non magis succidenda fuerint arbores non esculentæ, quàm esculentæ, cum tamen illas adificandis inde turribus s. propugnaculis ad oppugnandam civitatem, succidere, lex permittat vid. v. 20. Obstat (2.) *venire ante Israelitas in obsidionem s. propugnaculum*, lege interdicitur, quoad arbores esculentas, & illa aded necessitas veniendi in obsidionem, & propterea succidendi de illis negatur v. 19. prout de ceteris conceditur v. 20. Obstat (3.) in fontibus est: *quia non debent illa venire*
23
ante

ante te ad propugnaculum, proinde nec succides: at juxta Ludov. Non succides, quia necesse est ut veniant ante te ad propugnaculum f. in obsidionem. Obstat (4.) ה in ארמון supponitur esse ארמון הן הן f. ה exclamationis, quod non solum non legitimatur extextu: sed & ex accentuatione & positu oppugnatur: requireretur accentus territorialis in ארמון sicut sequentia inter se, prout tunc sensu, ita & accentu, coharerent. Obstat (5) illud: venire a conspectu in obsidionem, non rectè intellectum à Ludovico. Neque enim hostis arbores ante portas obsidet: sed ipsas portas vel urbes, quoniam usque adeò de obsidione urbis sollicitus est, ut si obsidioni illi, vel telis obsidentium in urbem mittendis arbores obstant, etiam ipsæ esculentæ succidantur. Nec adeò V.C. arbores tales non sunt succidendæ: quia ab ipso conspectu tuo, & sine vi oppositâ veniunt tibi in obsidionem.

§. 3. Nec probanda hæc Junii & Tremellii translatio: Nam agreses arbores cuius sunt exposita ut procedant ante te ad propugnaculum. Obstat confusio arborum, & cum de talibus demum agatur v. 20. & illud ארמון ostendat tam de esculentis agi v. 19. quam de nõ esculentis v. 20. vel saltim de planè aliis, unde illud ארמון Jun. & Tr. in v. 20. reddiderunt: *Verumtamen.* Scil. arbores notoriè non esculentas perdes. Alia e. ratio illarum in v. 19. Falsa quoque hypothesis: nullas arbores agri fuisse esculentas: cum ne nunc quidem solæ hortenses: sed & multæ in agris reperiantur esculentæ.

§. 4. Vulgatus expresserat: *Quoniam lignum est & non homo nec potest bellantium contra te augere numerum.* Notavit Grotius, illud ארמון sumtum pro ארמון: ceterum hæc Grotiana ἐπινοησις Vulgato legitimando non sufficit. Supponatur enim ארמון pro ארמון & vel sensus erit: *annon homo est arbor agri!* i. e. utique homo est, quod contradictoriū Vulgato, vel opus erit adhuc additamento adverbii negandi, ut sensus sit: *Annon arbor agri est (& adeò lignum) NON HOMO.*

§. 5. Nihil illo hæc opus supplemento, cum interrogationi signandæ, eo modo quo Græci reddiderunt: μή ἀνθρώπος ἔστιν ἄρμον; i. e. *nunquid lignum s. arbor agri est homo?* pulcherrimè sufficiat simplex illud ארמון in sensu interrogandi, æquipollens particulæ ארמון &, ארמון prout ארמון ארמון æquipollet illi Grotiano ארמון annon? i. e. *Omnino,*

minò, modò pro Vulgato hìc retinendo una supponatur simplex oratio interrogativa, quæ resolvitur in enunciationem negantem *Num arbor agri est homo?* Nequaquam. E. non in arborem, velut hostem sæviendum. Non autem hic resolvendum: (1.) *Annon arbor agri est lignum?* *Utique.* 2. *An arbor agri est homo?* i. e. Nequaquã. Licebat tamè sic quoque Vulgatum intelligere, ut ארבעה ימים faciat interrogationem in resolutione negantè: *Isst etwa ein Mensch?* i. e. *es ist ja der Baum kein Mensch:* sed prout statim legitur: *ein Holz auff dem Felde.* Subjectum est ארבעה ימים s. *arbor agri:* prædicatum ארבעה. Igitur animadverforib⁹ Ludovicis, Junio Tremellio hìc suo jure præferimus Vulgatū interpretem: etsi si illud posterius non adeò probatur: Sensus juxta Vulgatū: *Non succides arbores,* quia non habent vim hominis, ut tibi obsidenti resistere, bellantiumq; adeò contra te numeros augere possint. At omninò, licet vim hominis non haberent, ipsis tamen hominibus bellatoribus usus esse poterant, & tam in castris obsessorum contra obsidentes, quàm in castris horum contra illos, ad arictes, propugnacula, plus vice simplici intervire. Et vox ארבעה sic sumenda in v. 19. prout v. 20. sc. *de propugnaculū obsidentium.* Quo respectu venire posse arbores non esculentas v. 20. conceditur, eo venire debere esculentas v. 19. negatur. At illæ non pro obsessis contra obsidentes: sed pro his contra illos. E.

§. 6. Omnium optumè hæctenus noster Lutherus, si voces illæ: *Isst doch Holz auff dem Felde/ uñ nicht Mensch/* habeantur velut *parenthetica,* & quæ sequuntur, nectantur cum antecedentibus parenthesis, ut sit talis coherencia. Præcesserat lex generalis: *In obsidionibus urbium prolixioribus non promiscuè immissa securi sæviendum, vibrandamq; illā in agri suburbani arbores,* ad has sine discrimine sub ארבעה s. *Obsidionis,* vel quocunq; prætextu necessitatis bellicæ e. c. turrium, vallorum, missilium, propugnaculorū inde parandorum, succidendas. Hæctenus adusq; sakephkaton i. in v. 19. Sequitur nunc lex specialis distingvens arbores, in illas, quæ sunt quoad fructus esculentæ, v. 19. & quæ non v. 20. Sequitur ergò v. 19. post *securim* s. vocè ארבעה positus vocū, sic in sensu copulandus

pulandus & habendus: Rast du davon essen/ so solt du mit nichten dieselbige Bäume aufrotten/ das dieselbe (derselben Holz) für dir ein Bollwerk sein müge (bey der Belagerung zum Bollwerk angewandt und gebraucht werde) Interponitur hinc ratio generalior, per emphaticam interrogationem, quæ resolvitur in vehementissimam negationem: Ist etwa der Baum auff dem Felde ein Mensch? (das du ob gleich du davon essen tarffst/ dens noch denselben als einen Feind aufrotten woltest) i. e. es ist ja das Holz auff dem Felde/ nicht ein Mensch/ cum quo planè idem sensus nostræ versionis est: Ist doch Holz auff dem Felde/ und nicht Mensch. Sc. in *arbores suburbanas* hostilis agri non temerè sciendum *secari*. Ratio 1. generalior: quia odium in hostem, non derivandū in arborem, quæ non est *ipse homo* vel hostis 2. specialior, quia possunt inter illas dari *esculenta*, quales certè nō sunt temerè (vel sub prætextu coagmentandorum inde propugnaculorū) succidendæ. Sequitur nunc exceptio arborum in agro suburbano *non esculentarum*, v. 20. per *אֲרָבוֹתָי* tum in subiecto, quod sunt *Arbores quæ notoriè non sunt esculenta*: tum in prædicato, quod tales, in usum propugnaculorum contra civitatem *ab obsidentibus* liberè sint succidendæ v. 20. ut prout illæ ordinariè in obsidionis usus, ac quædam velut antemuralia obsidentium venire & propterea succidi prohibentur: ita hæc talibus usibus, & eo fine succidendæ, liberè permittantur: atq̄ve sic pulchrè omnia correspondent. Porro *כִּי* interrogationibus aliq̄. inferri, nec Vulgato, nec Luthero, nec Græcis Interp. ignoratum, imò nec Chaldæo conf. Gen. 4. 23. Prov. 30. 4. Sic *כִּי* & *כִּי* in interrogationibus æquipollent & *כִּי* datur, prout *הָאֵם* Gen. 27. 36. 2. Sam. 23. 19. Job. 6. 13. conf. Gen. 29. 15.

S. 6. Quicquid id est, omninò (1.) illud *כִּי הָאֵם עַץ הַשָּׂדֶה* habendum pro parenthetico. (2.) illud *לְבַנָּה מִפְּנֵי כְמַצּוֹר* referendum in coherentia sensus ad novissima membri primi sc. *לְבַנָּה* הַכְרוּת. 3. positus ille *לְבַנָּה מִפְּנֵי כְמַצּוֹר* ex v. 19. conferendus cum illo m. 2. v. 20. *וּבְנִיתָ מַצּוֹר עַל הָעִיר*, ut, prout *arbores ibi*
hog

hac sine succidi prohibentur: ita hinc alia permittantur. 4. Utiq; subjectum non est הָאָרֶם: sed עַץ הַשֵּׁרֶת. Nec obstat אָרֶם articulum: cum, licet extraordinarie, non infrequenter tamen prædicatum articuletur, in primis si sit emphaticum, prout h. l. 5. Errarunt, qui putarunt signum interrogationis hanc ratione dandum in הָ, quam literam ibi esse articulum, non interrogantem particulam, docet constans punctatio discreta, sc. הָ ante *Kamezatur*: ante hoc sc. הָ articulus, semper *Kamezatur*: הָ interrogacionis signum, semper segolatur s. per Segol punctatur. Requiritur ergo positus אָרֶם הָ. 6. Præferenda tamen omnibus in v. 19. illa: *Quum obsidebâ, civitatem, ne perdito quamcunque arbore ejus vibrando in eam, securim. Si ex illâ arbore comedere potes, nequaquam illam excindes, si, inquam, arbor agri si: hominis (nequaquam illam excindes) ut veniat ante te in propugnaculum*: Ut sit אָרֶם הָ idem quod אָרֶם הָ אֶכְל מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל הָאָרֶם i. e. *quâ homo potest vesci, vel אָרֶם הָ אֶכְל מִמֶּנּוּ i. e. arbor fructus esculenti*, prout explicatur in contextu v. 19. 20. & illud de *Uso propugnaculi* ita referatur ad actum *excidendi* negativè in v. 19. ac ad eundem permissivè in v. 20.

LOCUS IV.

Rituale expiationis solemnâ in casu homicidii extra urbem patris,

& homicidâ incogniti c. XXI. à v. 1. ad v. 10.

§. 1. In casu homicidii quidem notorii: sed homicidâ incomperiti, post dimensionem loci cadaveris, jubentur Presbyteri vel seniores (non atatis: sed dignitatis respectu sic appellati) *urbis propioris, vitulam, in vallem אֵרֶן deductam ibidem mactare, iidemq; unâ cum sacerdotibus, manus super decollatam in illâ valle vitulam lavare, & prævia tû lotione, tum publicâ de suâ innocentia protestatione, v. 7. sc. quod nec sua manus sanguinem hunc effuderint, nec ipsi effundentem viderint, pro expiatione reatus illius sanguinis, solenni formulâ Deo supplicare v. 8. 9.*

§. 2. Vitula illa describitur v. 3. אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ וְאֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּרָה כְּעֹרֹר i. e. *quâ nondum factum est opus, & qua nondum vitæ (nec adeò traxit) in iugo: ut מִשְׁךְ notet protractionem pedû, productionem gressus, & adeò progressionem: quomodo מִשְׁךְ sa-*

R

pè

pè Græci expresserunt per ἀπέχουσι Exod. 12. 21. c. 19. 13. Jud. 4. 6. Job. 21. 33. item per ἀπέχουσι Jud. 20. 37. quod magis convenit h. l. ubi illud כעל כעל כעל contradistinguitur *vicula ad opus rusticum adhibita*: post quam adeò frustra erat 'addere: *qua non traxerit jugum, vel in jugo*. Vulgatus, distinctas species expressit operis rustici: *qua non traxit jugum, nec terram scidis vomere, s. prout Seneca loquitur, quam non flexerat vomer, aut tardè jugum curva plaustris*. Sed in fontibus generaliter sermo est: *Eine junge Rüe/ damit man noch nicht gearbeitet (gepflüget &c.) hat/ und welche noch nicht im Joch gegangen ist*.

§. 3. Vallis illa ירון Hebr. חפץ חפץ juxta Vulgatum *aspera atque saxosa*, Luthero appellata est: *Ein fieschter Grund*. Dubium autem, an sic ab eventu, *dicta*, quia deinceps *futura erat sementis & arationis expertis*? an à tempore præterito, quod jam ante hanc ceremoniam talis fuerit? Aff. prius Grotius, pro quo *facit tempus futurum in עבר & ירון v. 4.* & quod inde tantò major cautio Israelitarum, quia sc. *per cadaver tale interfecti, terra benedicta redderetur sterili & maledicta*. Ita & multi Rabbiorum. Rectè nihilominus Lutherus, *valde intè* intellexerit, qualis ad torrentes, ubi lapillorum copia, & ad lavandas manus non defuit aqua, conf. v. 6.

LOCUS V.

De ceremoniis præmittendis matrimonio Mancipii feminini. c. XXI. v. 12.

§. 1. In Lege de conjugio cum extens, cujus Israelita factus est jure belli Dominus v. 10. it. anteqvam Maritale erga illam munus agere permittitur, introducere illam in *Domum*, ipsiq; *introducenda* luctuosam cultus deformitatem per *integrum mensem* imponere, & *expleto* sic demum *mense* ducere illam jubetur v. 10. 11. 12. 13. quâ cultus deformitate, si *postquam compresserat*, inductus, ducere deinceps, vel jam ductam tenere nollet, in pœnam *expletæ libidinis*, *ne wondere poterat*, nec ad serviles illam operas adigere: sed tenebatur illam liberam dimittere v. 4.

§. 2. Inter signa illa cultus deformioris ponitur 1. *comæ cadenda*, qualis rasura contra decus feminarum conf. 1. Cor. 11. 5. 14. 15. (2) *Factura unguium* v. 12. (3) *Vestis captivitatis* s. quâ induta fuit libera, & in quâ capta, *exuirio* & illius loco vestis servilis & luctuosæ (*in signum captivitatis*) *sumtio* s. *inductio*. 4. *Per integrum mensem*

periodicum vel Synodicum (*Lanam dierum*) defendorum parentū causā, *domi mansio*. v. 13. Ut sic, dum in domo futuri Mariti, squalida lacrymis, & deformi cultu, per integrum mensem sederet, ablatis omnibus amœnitatibus, & delitiis, per quas posset alluci ad conjugium talis mancipii, vel alienigenæ, avocaret potius à talibus conjugiiis lex, quàm alliceret.

§. 3. Quæritur autem, quid sit in v. 12. עשתה את צפרניה
i. e. *faciet ungues suos*? Vulg. reddidit: circumcidet ungues, quomodo & Verf. Germ. habet: Sie soll ihre Nägel beschneiden. Contra, Jun. & Trem. *alei ungues suos*, sensu planè contradictorio. Quæritur ergò, an *faciendi* vocabulum hic in sensu *præcidendi*? an *alendi*, s. *longos faciendi, crescere permittendi*? Pro 1. allegatur, apud Rabbinos, *Elieser*, qui explicuit per חסר אותה i. e. removebit s. præcidet ungues, allegato loco velut parallelo z. Sam. 19. 25. ubi *facere pedes, facere barbam*, est *cumre*: nec minùs Abenefra, juxta quem notaretur הקון לכרות העורף i. e. *unguium adornatio, que fit præcidendo superfluum*. Pro 2. *facit*. Chaldaeus reddens: תרבי יה שפרה i. e. *crescere sinet ungues suos*: nec minùs Raschi: תגדלם כרי שהתנוור i. e. *faciet eos magnos*, sicut *seditate illà odiosa fiat sponso*, non obstante *faciendi* vocabulo, quod nunc notat *facere magnum*: nunc *facere rectum*, quo posteriori sensu idem, quod *apparare, adornare*, prout z. Sam. 19. 25. Quin pro 2. totus contextus facit, qui feminae tali, omnem, quàm allicere poterat, munditiem (cujus pars est ungues præcidere) aufert, & imponit luctum, in quo, quæ munditiei sunt, non solùm negligebantur: sed &, quæ deformem adspèctum facere poterant, deliberatò sumebantur, vel curabantur, e. c. rasura capitis, induitio sordidæ vestis. Pulchrè enim Lutherus, *vestem captivitatis* in v. 13. expressit per, Die Kleider darinn sie gefangen ist/ quàm sc. induta fuit libera, & in quàm, jure belli rapta, in captivitatem fuit abducta, quæ elegans & delicata vestis deponenda & vilis assumenda erat.

LOCUS VI.

De jure Patrio in declaratione Primogeniti, c. XXI. à v. 15. ad 18.

§. 1. Lex est de jure Patrio in declaratione primogeniti, & assignatione

R 2

signatione

signatione dupli hereditatis s. פי שנים, in casu digamia secunda s. si quis simul duas uxores, & ex utraq; Filios habeat, ne unius delinimentis captus pater, causas, in primò, etsi ex uxore minus dilectâ, vel exosâ marito reddidit, genito, aut fingat falsas, aut captet leves, & huic anteponat, primogenitum ex alterâ magis dilectâ, etsi nativitate illo posteriorem, neque primogenitum resp. & Patris & Matris: sed tantùm Matris: unde v. 15. 16. 17. in tali casu unus tantùm agnoscitur בכור s. primogenitus sc. השנואה כן s. Filius exosa, allegatâ ratione naturali à generationis primitate: quia etsi posterior quoq; ratione Matris, est primogenitus, tamè nō est ראשית אביו i. e. principium potentie Patris. Fundamentũ aded in ordine nativitatis est, & naturale, sc. masculinum, non femininum in lineâ primâ, primogenitum, ut tamen in secundâ neptè ex Filio primogenito defuncto successisse in jure dupli s. פי שנים tradant Hebræi. conf. Seldenus de success. ad leg. Ebræorum a. 6. & c. 9.

LOCUS VII.

Explicatio plenior legis de primogenito. Deut. XXI. à v. 15. ad v. 18.

§. 1. Notentur autem hîc I. voces solennes in hoc actu, sc. אב בכור in v. 16. Luth. reddidit einen zum erstgebohrnen Sohn machen/ sc. per publicam declarationem, illam instituere primogenitum, talemq; ceteris Fratribus presentibus, expresso nomine designare. 2. Vox הכהיר v. 16. i. e. heredes instituere, unde jam constat actum hunc contigisse die solenni, quo Pater jamjam moriturus, per testamentum Filios heredes, bonorum suorum possessores instituere volebat, am Tage da der Vater seinen Kindern das Erbe wil auftheilen/ oder vermachen. 3. הכיר in v. 17. i. e. publicè agnoscere einen für den Erstgebohrnen erkennen. Aliud sc. בכור, aliud הכיר: illud valet de illo, qui cum non esset primogenitus, declaratur tamen ut primogenitus (quod cum aliquando, ob culpam latam in naturali primogenito, fieri posset, ut sc. hoc excluso, alius declararetur, & heres dupli, institueretur conf. Gen. 49. 3. 4. 1. Chron. 6. 1. 2. fieri tamen haut poterat, ob causam vel fidâ in Matre, vel levem in utroq; & Filio & Matre, nedum propter minorè dilectionis unius gradum in marito vel Patre

Patre, velut in casu præsentis) Hoc f. **הַפִּיר** de illo, qui eū nascendi jure sit primogenitus, talis agnoscitur, unde in casu præsentis Pater resp. Filii exosæ, velut primogeniti nati dicitur **מִכִּיר**, respectu alterius Filii ex magis sc. dilectâ dicitur **מִכִּכֵר**. 4. **מִשְׁפַּט פִּי שְׁנַיִם** f. *jus dupli* (juxta literam, oris duorum, i. e. portio duorum f. duarum personarum, duorum filiorum) appellatur peculiari-ter **מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה** f. *jus primogeniturae*, & ipsum **פִּי שְׁנַיִם** *συνεδ-
χαισις*, *primogenitura*, in oppositione *principatus* annexi primogeni-
turae 1. Chron. 6. 1. 2. 3. conf. hic v. 17. Intelligendum autem du-
plum hæreditatis (1) in bonis tantum paternis. 2. Tempore mor-
tis possessis. 3. Non aliorum fideicommissis: sed quæ erant in
potestate morientis. Notetur 5. syllogismus, & in hoc funda-
mentum naturale: Qui est **רֵאשִׁית אֶרֶץ** f. *principium potentie patriæ*
ille agnoscendus est in jure **פִּי שְׁנַיִם** primogenitus, nec propter cau-
sâ sive levem, sive fictam, illi præferendus alius. Hic vel ille &c. E.

LOCUS IIX.

Cadaver suspensi tollendum de ligno circa solem occasurum.

c. XXI. 23.

§. 1. Supponitur **מִשְׁפַּט מוֹת** i. e. *crimen, sanguinis vel
mortis pœnam irrogans, & suspendium* (sive hoc, pœna peculiaris
fuerit, sive, aliquando lapidationis, velut pœnæ, conse-
quens, vel strangulationis etiam, sicut qui stantes fuissent stran-
gulati vivi, quò forent ostentui populo, deinceps suspenderentur
mortui) Utroq; adeò legitimato, prohibetur solum *pernoctatio*
cadaveris in ligno: & illâ ipsâ die, quæ cadaver suspensum est,
imperatur præstanda humatio. Additur ratio gemina (1) *su-
sensus est execratio Dei* f. *id quod Deus execratur*. Luth. expressit:
ein Gehengter ist verflucht bey Gott. Ubi tamen emollitu-
rus sententiam Grotius, notat, prout *beneficium* à Deo collatum,
appellatur *εὐλογία*, ita pœnam à Deo impositam appellari **קִלְלָה** f.
maledictionem, ut sensus sit: quia *sensusus*, jam antequam suspende-
retur, *pœnam à Deo sibi impositam tulit* (sive *strangulationis*, sive *lapi-
dationis*) atque adeò jam fuit **קִלְלָה אֱלֹהִים** f. *maledictio Domini*,
proinde, *ut populo appareat, satisfactum lege, ad breve tempus ostentui*
R 3 *cadaver*

ca. daver exponi sufficit, nec protrahi à penâ opus fuerit. Contrâ, קללת אלהים & תלוי suspensus & execratio Dei hîc non veniunt in sensu diviso (prout vult Grotius) sed composito (prout exemplum exemplorum hîc à Paulo allegatur Christus Galat. 3. 13.)

LOCUS IX.

Collatio loci Mosaici & Apostolici de ratione Legis.

§.1. In fontibus Mosaicis est, non nisi: *suspensus est maledictio Dei*, ut sine universali signo illud תלוי s. suspensus, sit subjectum, & קללת אלהים s. maledictio Dei, vel maledictus Deo, prædicatû. Quod enim Symmachus, & hunc imitatus Pagninus interpretandum putarunt, *propter maledictionem s. blasphemiam in Deum suspensus est*, alienum planè à consilio fontium, & citatione vel accommodatione Apostoli ad Christum crucifixum. Sed & erroneum illud, in quæstione facti: nec enim propter solam blasphemiam irrogatum erat suspendii suppliciû: sed & propter alia delicta, imò blasphemiz pœna propriè erat lapidatio conf. Lev. 24. 15. 16. Num. 25. 4. 1 Sam. 21. 6. Et Apostolum quidem allegantem, illud תלוי per κρεμάμενον ἔξυλον i. e. *pendentem in ligno*, facillè absolvit præcedens v. 22. ubi est על תלוי s. *suspensus de ligno*: sed & illi תלוי s. *suspensus*, præponentem signû universale, sicut ex classe *suspensorum*, s. cruciariorum, hîc nemo excipiarur. Postquã enim Christus ipse cruciarius, factus est κρεμάμενος, quis hîc ullû excipi præsumat suspensum? Notum, indefinitam pro ratione materiae aliquando æquipoollere universali, quã proinde non tam addit, quàm ex natura axiomatis & necessitate resolutionis materialis, eruit & exprimit Apostolus, æquè huic ac illi ex Deut. 27. v. ult. axiomati præponendo signum universale, in allegatione Galat. 3. v. 10. 13. Ibi explicitè ponendo: πῶς ὁ κρεμάμενος: hîc illud: ἐν πῶς. Frustrâ calumniantur Pontificii: fontes Hebraeos hîc vitiatos, & illud אלהים additum, universale autem כל ommissum. Apostolus de sensu & applicatione magis sollicitus, vocem Dei omisit, universale autem signum expressit.

§.2. Nihil hîc opus λιτότης s. *emollitione*. Si sc. factus est Christus pro nobis peccatû, factus quoq; est pro nobis κρεμάμενος, & si κρεμάμενος, sanè
 quovq;

quodque מוֹרֵי־לַיִן מוֹרֵי־לַיִן f. execratio DEO. Non valet illatio & Nomen DEI non est in allegatione hujus trifolii Mosaici Paulinâ. E. non γησίως Mosaicum, nec in veteribus Hebræorum literis repertum: sed ad inurendam Christiani infamiam, quippe, qui in Christum à Deo maledictum crederent, ab impostoribus, post passionem Christi appositum. Nullo modo sanè illud admittendum, ut ut clamor hic sint de fontibus per additionem & omissionem vitiat, Pontificii, quos tamen, dum fontes hic vitiatos accusant, & Græcos & Vulgatâ suâ authenticâ hic accusare, necesse est, quæ hic & nomen Dei exprimendo, & illud universale signum subiecto nõ præmittendo, fontes sequitur. Non magis, in quâ, credibile, illud מוֹרֵי־לַיִן, quod non expressit Paulus, in fonte Mosaico esse additum, quàm illud כַּל, quod expressit Paulus, tacente Mose, in hoc esse expunctum. Arbitratur rectius Gulielmus Estius in h. l. Dei nomē in Mose genuinū, at in N. T. studio prætermissum ab Apostolo, nõ atrociori sermone, quo Christus à Deo maledictus diceretur, imbecilles Galatarum animi offenderentur. Sanè, postquam constat (1) Christum fuisse verè מוֹרֵי־לַיִן f. patibulatum vel crucifixum (2) in illo statu fuisse מוֹרֵי־לַיִן pro nobis. (3) ex hac ipsâ lege, eodem, quo crucifixus est die, de cruce deponendum, & sepeliendum, idque opere ipso sic habuisse, syllogismus pro sepulturâ Crucifixi hinc talis est: Qui suspenditur in patibulo, est maledictio Dei, & illius corpus, non diu, in hominum conspectu, pendens in cruce, est relinquendum: sed eâdem die ex oculis removendum. Jesus Nazarenus &c. E. Si excipiat, nihil exinde ad Christum, quippe peccati omnium expertem. Resp. Accommodatio legis ad Christum est, non propter culpam propriam: sed alienam, verè tamen & realissimè illi in iudicio divino imputatam, & in illo punitam, sic ut illud מוֹרֵי־לַיִן מוֹרֵי־לַיִן quod supponitur in iustè suspensio, conf. v. 12. salvâ diversitate modi formalis ineffendi, tam verè & realiter fuerit in Jesu Nazareno crucifixo, quàm duobus illis crucifixis cum Jesu, ut non satisfacere Estius, juxta quem Christus crucifixus, hanc sententiâ non comprobatur: sed tantum exinde probetur: Christum factum esse maledictum similitudine quadam, ut sit argumentum מוֹרֵי־לַיִן analogiæ: Si, qui pro suo scelere

sceleribus suspenduntur in ligno, maledicti & execrabiles Deo. E. Christus, qui venit in similitudinē carnis peccati, suspensus in cruce sustinuit quoque similitudinem maledicti, ut sic Christus revera non fuerit קלל אלהים, vel verè maledictum: sed tantum assimilativè, quatenus similitudinem gessit hominis à Deo maledicti, & pro tali apud homines reputatus, prout ob solam pœnam, quâ peccatoribus similis, & pro peccatore reputatus, dicatur pro nobis factus peccatū. Hæc ex quo fonte corruptio & ex quâ hypothesi Jesuitica, primariam passionum Mediatoris partem abnegante, ipsiq; Jesu patienti animam quietam tribuente, profuunt, & cui hæresi propius accedant, in propatulo est.

LOCUS X.

LUTHERUS optimus exegeta Mosis & Apostoli.

S. I. *Quantò consonantiùs hîc Mosis & Apostolo noster Lutherus, comm. in Ep. ad Gal. Lex illa generalis Mosis comprehendit ipsam Jesum, quamvis pro suâ personâ innocentem, quia invenit eum inter peccatores & Latrones, ut adeo juxta Lutherū, talis sit illatio: O latro secundum legem est suspendendus & sic suspensus est maledictio Dei. Christus ipse (gerens non unius: sed omnium Latronum personam) fuit Latro, imò omnium maximus Latro. E. Christus ipse etiam secundum legem Mosis suspendi debuit & pendens in ligno, maledictio Dei fuit. Pergit: si vis negare Christum peccatorem & maledictum negato etiam illum crucifixum. Non enim minùs absurdum est hoc, quàm illud. Et collatis locis 2. Cor. 5. 21. Joh. 1. 29. Jef. 53. 4. 5. 6. Christus, inquit, patiens, qui personam omnium peccatorum totius mundi gerendam suscepit, ideò reus factus est peccatorum, ideo punitur, quia peccatum habet & gerit, unde & Spiritus S. in personâ Christi loquens testatus fuerit Christum habere peccatum, pro quo allegat loca Ps. 40. (39.) 13. Ps. 41. (40.) 5. Ps. 69. (68.) 5. Ita, inquit, per unum illum hominem totus mundus purgatus & expiatus est ab omnibus peccatis. Idem Lutherus l. alleg. Quamquam hæc sententia exponi possint περὸν ἑκείνου, ut Christus dicatur factus maledictum, quia est hostia pro maledicto, peccatum i. e. hostia pro peccato, tamen magis placet, si servetur propria vocum significatio. Conf. quoque Brentiius in notis ad c. 19. Johannis.*

DECADIS VII.

LOCUS I.

Lex charitatis & illa de discretis vestibus, pro ratione

secus. c. XXII. 1. 2. 3. 4. 5.

S. 1.

Succedunt leges, de charitate in proximum, quorsum pertinent illæ de reducendo bovem vel quamcumq; pecudem errantem suo Domino, nec subterfugiendo hinc humanitatis officio, sic ut videns illos devios occultet se ab illis c. 22. 1. nec id saltem, si in propinquo Dominus bovis sit: sed & si longius absit, sic ut sine sumtu vel onere reduci non possit v. 2. Quin in casu, quo non constet de vero Domino, res talis inventa, sive animata sit, sive inanimata, e. c. vestiu, vel quæcumq; res amissa, tamdiu intra domum invenientis recipienda, & fideliter custodienda, donec de DOMINO constet, cui quærenti sine murmure restituenda, ut adeo non nisi in rebus ἀδικοῦσι s. de quarum Domino planè non constat, nec constare potest, vel quæ nullam unquam Dominum certum habuerunt, locus sit titulo inventionis conf. v. 2. 3. Quam legem, prout & proximam v. 4. de asino vel bove fratris erigendo cum onere, cui in viâ succubuit, etiam de asino vel bove inimici & Oforis, intelligendam, apertissimè ostendit collatio harum legum cum illis Exod. 23. 4. 5. ut frustra Sociniani, & cum his Arminiani, inter præcepta Evangelica à Servatore velut Legislatore Mofi addita referant illam de diligendo inimicum Matth. 5. 44. Luc. 10. 29. 36. 37. conf. quoq; Lev. 19. 17. 18.

S. 2. Sequitur v. 15. lex de discernendis, & non confundendis vestibus, sic ut femina virilibus, Vir muliebribus induatur: quippe abominationi Domino est, quisquis ista facit. Apud Gentiles sc. Idololarras obtinebat illa ἐσθῆς, & per hanc γένεσις ἐν ἀλλοτρίῳ, ut in honorem Martis, femina induerentur virilibus, & armis, in honorem autem Veneris, Viri muliebribus, & sic sacrificarent, quod Venus tum *Mas*, tum *femina* crederetur, unde & Aristophanes eam Ἀφροδίτην appellavit. Testis Philochorus, Macro-

S

bius,

bis, Servius & alii. Conf. quoque in h. l. Hugo Grotius. Atque utinam non illa ἐραξάγῃ vestium ad dissimulandum potius quam fugiendum libidinum regnum, inter ipsos, qui à CHRISTO cenferi dicique volunt CHRISTIANI, exempla haberet, instabiliora etiam, quam quæ de suis Batavis Heinsius: sunt, inquit, femina, que penitus, ut nos, braccata incedunt. Atque ita manè cum è lecto surgunt aliquot spatia conficiunt, quibus invita amiculum aut tunicam inducunt, inata quod se non quoque mares fecerit natura. Ideoque sexum suum fugiunt ac lugent: Viros imitantur simul & exorbent. Vid. ille in Epist. ad Primer.

§. 3. Attonare illos lascivientes, suique sexus immemores debebat lex præfens ab ipso Deo publicata: *Nec esto instrumentum Virile super feminam, nec Vir induit vestem femina: nam utrumque abominatio est DOMINO DEO tuo.* Damnatur adeo simpliciter talis vestium confusio, velut naturæ, honestati; & sanctitati populoque Dei repugnans.

LOCUS II.

Lex de non sociandis vel miscendis imparibus,

vel heterogenicis.

ex c. XXII. 9. 10. 11.

§. 1. Leges hinc (1) de non miscendis plurimum distantibus e. c. ne in eodem fundo vineæ, segetes quoque miscantur. כלאים שני מיני זרעים עם הרצו, prout Miclal Jophi explicat, *duæ species seminum cum acinis v. 9. (2) De non arando bove simul & asino, animali se. uno mundo; altero immundo v. 10. (3) De non induenda veste mixta ex lanâ & lino v. 11. conf. Lev. 19. 19. & ratio legis mystica 2. Cor. 6. 14.*

§. 2. In exemplo primo, ratio additur specialis v. 9. *se. nê sancta sic & illa ipsa matura seges, & provenit vinea.* In fontibus est positus appositionis se. המלאה הורע i. e. plenitudo illa, seges illa, vel semen illud quod severis (in quo respectus est ad illa כלאים in m. 1.) & provenit vinea (in quo respectus ad כרם in m. 1.) quomodo הורע המלאה potest esse quidem quod סלאת הורע s. fructus ille seminis maturus, cui contradistinguitur provenit vinea: sed & ali-

bi

bi תנול supponit pro messe aridorum, prout ערעו s. lacryma pro messe liquidorum Exod. 22. 29.

§. 3. Ludovicus de Dieu, post alios, animadverfor, reddendum v. 9. ita censuit: Ne conferito vineam tuam duobus generibus; ne sanctum sit plenum illud, tum semen quod severis, tum proventus vinea. Per תנול intellexit talem messem & vindemiam, & plenitudinem sic tum aridorum, tum liquidorum proventuum, que quanta erat, soli Deo sancta erat, nec cuiquam inde vesci licebat, ante oblatas primitias, & decimas, post quas demum delibatas sanctificabatur populo, cui haecenus erat quasi polluta. Scilicet confusis speciebus, non poterant offerri Deo omnium frugum primitia: ante has oblatas nihil erat תנול s. commune, quo vesci licebat populo. E. si nunquam illa potuissent separari, nec residuum frugum potuisset à colono domum deportari: sed tota messis celsisset sacro, vel habita fuisset velut sacra, colonis interdicta. Ita & in literâ Junius, ut illud תנול תנול i. e. ne sanctum sit plenum s. univ-
ersum illud, s. universus ille fructus maturus, qui distribuatur mox in ערעו s. semen illud & תנול s. proventus vinea. Illi autem suppositioni genericæ vocis תנול obstat accentuatio sc. Rvia distinguens in תנול & Mahpach hæctens in תנול & adeo תנול hic non supponit genericè resp. aridorum & liquidorum: sed specificè in contradistinctione proventus vinea.

§. 4. Lutherus noster expressit rationem legis in v. 9. **Auff daß du nicht zur Fülle heiligest.** Requireretur sic in fontibus pro תנול positus תנול vel תנול & in voce תנול Sakephkaton, in voce תנול Paschta, cum contra, in fontibus, ibi sit accentus minister (Mahpach sc.) hic accentus Regius Rvia. Versio Belgica in positu & accentuatione satisfecit, referendo vocabulum plenitudinis ad vocem proximam seminis, & illam sic plenitudinem contradistinguendo proventui vinea. Nec minus Vulgatus reddens: *ne & sementis quam sevisisti, & que nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur, nisi fortè illud תנול expressit per pariter, quod ceteroqui neglexerit, s. in illa semente, ad quam omnino refertur in fontibus, subintellexerit. Rectius hoc quàm*

Græci, qui expresserunt: *ἵνα μὴ ἀμαρτῆ τὸ γέννημα*, quod deinceps distribuatur, in *τὸ πᾶρμα* (ὁ εἶν πᾶρμα) & in *τὸ γέννημα* & *ἀμπλῶ*.

S. 5. At minùs rectè versio Belgica vocem קרש expressit in sensu: *entheiligen* / vel *verontreinighen*. Licet enim in קרש, in signioris segregationis à cōmuni viâ creaturæ significatio sit, quâ ratione viâ eminentiæ, vel sanctitatis eminentissimæ ab eadē radice Deus ipse denominatur קרוש sc. prout habet Abarbanel ad Isaïa. c. 6. 3. על הפרשה ורמסות משנתאר לו מרה מכרות הכרואים i. e. ob eminentissimam illam & incomparabilem sublimitatem supra omnem creaturæ conditionem, quomodo & Israelitis passim acclamatur in lege, illud והייתם קדשים *estote sancti!* i. e. prout idem addit: נכרלים ונפרשים מטומאות העמים וממעשיהם *segregati, & separati ab omnibus inquinamentis & operibus abominabilibus infidelium populorum*, prout contrà sub eadem radice, *segregationis enormioris & prodigiosæ infra viam immunditiei naturalis s. originalis, quæ datur in homine post lapsum significatio ostenditur in ejusdem radice vocibus קרש & קרשה*, quibus non qui eunq; scortator vel meretrix: sed tale significatur scortum vel prostibulum sive masculinum sive femininum, *quod sese tradidit lascivia ad certatim patrandum impuritatem omnem & vel παρὰ τὴν φύσιν & χρεῖον ἀρσέν* vel *Ἰνδῆος* sese abjicit in prodigiosam & præternaturalem libidinē, sic ut *Scortii sacrū* dicatur, prout morbus Comitialis, ptopter magnitudinē affectus, dicitur *sacer*, & auri *sacra* fames, Poetis, os *sacrum*, Medicorum Scholis, quales *ἀρσενολίται* à Paulo notati Rom. 1. 26. 27. 1. Cor. 6. 9. 1. Tim. 1. 10. ad Ephes. c. 4. 19. quomodo & Hebræi voce קרש non tam scortatorem, qui Hebræis est זונה: quàm illum intelligunt, qui *paratus est ad omnes meretrices jneundas, frequens in lupanaribus vel biviviis ad scortandum cum transeuntibus feminis, imò quemcumq; scortatorem famosum sive rem habeat cum feminis, sive cum viris, cinadum etiam הנשכך s. illum qui se iniri patitur, catamitum puerum, quo quis ad præposteram venetem abicitur*, prout voce קרשה non qualibet meretrix, quæ cetero qui ap.

qui appellatur זונה *f. mōnē*, qvalis *Rabab Jerichantina*: sed *que parata omni transeunti, qua ad palum sedet*, vel מפורסמת זונה id est, *scortum publicum, notatur Hebræis* conf. infra c. 23. 17. Ne esto קרש *è filiabus! Ne esto קרש* *f. meritorius* (vers. Belg. *Schandionge*) è *filius Israel*. ipfū tamē verbum קרש *sanctum esse*, aliquando, idem, quod *immundum pollutumve est*, significare, negamus. Et frustra pro illo probando à Drusio allegatur locus Hag. 2. 13. Ibi enim זיקרש oppositum illi proxumè sequenti v. 14. ה'טמא, tam notat *sanctum non immundum vel pollutum*. quàm hoc posterius notat *pollutum, non sanctum*: licet Chaldæus utrumq; eādē *pollutionis*, voce, sc. ה'טמא expresserit. Sed nec probat id præsens locus in Deuteronomio: unde vel ipsa versio Belgica in glossâ exprimit per; *gebeylight* / ut sensus sit, ne ex talisemente pronata, maturiq; jam fructus, velut sacri, cedant soli Deo, vel sacerdoti, Colono planè interdicti.

S. 6. Aliud præterea קרש, aliud חל, vel מחללים, prout aliud חל aliud טמא. Israelitis terram ingressis, & plantantibus arbores esculenti fructus, per triennium primum abstinendum erat fructibus omnibus, velut qui erant טמא, prout ipsæ arbores habebantur velut *præputiata*: quarto anno fructus omnis erat קרש imò לירצה קרש חללים לירצה, noster Lutherus, *heilige und dem Herrn gepreiset Fruchte*: quinto demum erant מחללים *f. præviâ illâ sanctificatione liberè carpēdi & comedēdi à colono* conf. Lev. 19. 23. 24. 25. ita, abstractis primitiis, Thrumâ in primis, & decimis, residuum frumenti, musti, & olei appellabatur, non טמא *f. pollutum*: sed חל *f. profanum & commune*, quo sc. liberè vesci licebat colono, in quibuscunq; portis vel locis. Inde lex castrensis *f. proclamanda ante prælium per Tribunos in castris*, qua absolvebatur militiâ, qui plantaverat vineam חללים ורץ חללים & nondum illam *communem* (sc. præviâ illâ sanctificatione, & illorum quæ sacrario debentur, abstractione vel ἀφορισμῶ) reddiderat, ne ipso in prælio cadente alius יחללים *f. communem vel profanam illam reddat*, sc. abstractis illis, quæ sacro debentur, ex lege, illam in communes sibi suarq; familiæ usus convertat, quod & Belgica versio

marginalis reddit *ontheiligen*: ceterum alio sensu, prout noster Lutherus rectè: *Wer hat einen Weinberg gepflanzt/ und hat ihn noch nicht gemein gemacht.* Junius unam illam vocem reddit: *Uei vineâ sacris jam solusâ* Deut. 20. 6. S. Jer. 31.

LOCUS III.

Modus virginitatis legitimanda in portâ.

Deut. XXII. à v. 13. ad 22.

S. 1. Sequitur nova lex, præscribens, quid juris in casu, ubi Sponsus vel novellus maritus actionem de dolo instituebat contra eam, quam, cum pro virgine desponsam accepisset, virginem, non reperisset, quod cum ex odio & nullâ Sponsæ jam domum ductâ, magnâ autem vel latâ culpâ mariti fieri aliquando posset, ut sc. hic post expletam libidinem, hoc prætextu, exosam mox repudiaret, quod virginem non reperisset, proinde lege hæc singulari providetur, cujus summa est: si quis domum ductam ut Virginem, in congressu post primum thalami rudimentum, non repertam à se Virginem questus esset, & rumori vel per hunc ipsi actionis, inquisitioni in portâ occasionem dedisset, siquidem dolose & quærendi *divortii* causâ, tales querelas in populum spargendo innocentem sponsam vel uxorem jamjam ductam diffamaverit, sine liberâ deinceps divortii, retineto, ac multæ nomine patri Sponsæ 100. siclos solvito conf. v. 17. 18. 19. Si verò justè actione apud Judices institutâ questus esset, sic ut non solum de Virginitate ductæ non constaret: sed & constaret, ab alio compressam, antequam à Sponso domum ducta & cognita, tantum aberat, ut ducere vel ductam illam retinere teneretur, ut ipsa potius ducta, vel antea vitata puella *lapidibus* fuerit obruenda, eò quod *commiserit flagitium in Israele, scortando domi Patri sui, ut intolleretur malum è medio Israeli*, conf. v. 20. 21.

S. 2. Actio autem talis de dolo non solum contra eam quæ vitata erat: sed & adversus Parentes, qui eam pro virgine nuptum collocarant, instituebatur, vel saltem velut his ipsi intentata habebatur, quorû adeo erat in casu innocentie & actionis vel querelæ ex odio institutæ, legitimare *virginitatem Filie*, contra mari-

sum

eum diffamantem sc. se cum muliere hac pro Virgine ductâ congressum,
 non invenisse in eâ virginitatem v. 14. Medium explorandi & legi-
 timandi virginitatem erat תְּהוֹשֶׁטֶת vestis sc. s. pannus, in quo exta-
 bant signa virginitatis conf. v. 17. Modus procedendi talis: Paren-
 tes ad talem inofficiosam querelam vel actionem ex odio & dolo
 malo, unâ cum ipsâ Filiâ diffamatâ, allatoq; secum panno, quin
 citato simul Filix marito, comparebant in porta s. iudicio, ubi co-
 ram Iudicii Assessores s. Senioribus pater perorabat causam pro
 Filia sc. se hanc ipsam Filiam huic ipsi presenti Viro in uxorem dedisse,
 qui perosus illam, infames vel infamium potiùs, sparsorum de Filiâ
 verborum occasiones dederit, (rectè noster Luth. Er legt ihr
 was schändlichs auff/vel: Er legt ein schändlich Ding auff sie)
 dicendo sc. se non invenisse in Filiâ virginitatem, cum tamen ipse
 probare possit Filiâ virginitatem, idq; in instanti, producendo signa
 virginitatis Filia: quo dicto mox pannum illum eruentum coram se-
 nioribus civitatis expandebat, & per illum sic virginitatem Filia judi-
 cialiter s. in portâ legitimabat v. 15. 16. 17. quo facto absolvebatur
 puella vel recens ducta: Maritus autè propter diffamationem Vir-
 ginis coram Senioribus civitatis castigabatur, 100. siclis argenteis Pa-
 tri puella vel juvenulæ dandis mulcatur, eidemq; potestas repudi-
 præcludebatur, ut sc. non posset illam dimittere omnibus diebus suis
 v. 18. 19. prout contra, si constaret de stupratâ obpatratum in domo
 Patri flagitium, erat lapidanda ante portam patris v. 20. 21.

§. 3. Queritur hic 1. An locus huic actioni saltem post
 συνέλευσιν primam, an deinceps quoque? Aff. 2. sive enim talis
 consideretur ut instituta ex odio, non minùs proferre famam illam
 s. mentiri & calumniari maritus potuit, spargendo id quod
 habet v. 14. post iteratas συνδύσεις, quàm post primam: sive
 ex Zelo & vero manifesto, non minùs huic locus post συνέλευσεις
 plures, quàm unam vel primam, & potuit uterq; cum ille in casu
 mendacii & odii, tum hic, in casu rei sic gestæ, exceptioni scientiæ &
 actionis tempestivè non institutæ, opponere, sive fictam, sive ve-
 ram vel probabilem ignorantiam, ut tamen ad primam συνέλευ-
 σιν, & ipsa primordia major respectus literæ, tum in illo v. 13. וכן
 אלה

אליה ושנאה i. e. si postquam congressus fuerit cum eâ, odio habuerit eam, prout & in v. 14. וְלֹא סָצְאָתָּי i. e. simul accessi ad eam non iuveni, tum in perpetuâ mentione הַנְּעֵר f. puella recens nupta, nō solum v. 16. 17. 18. 19. sed & v. 21. (Ratione singulari haut caret perpetuus in hâc lege defectus literæ terminantis ה in voce הַנְּעֵר) nec minùs in imperatâ *eductione* puellæ ad portam patris v. 21. Facit quoque pro illo hujus Legis explicatio apud Philonem: Si quis, inquit, post epulum nuptiale cum puellâ, non maritali affectu: sed tanquam cum meretrice libidinis causâ congressus, deinde non habens quod ei propalam exprober, calumniosè vertat se ad occulta crimina, dicendo, in primis complexibus eam à se mulierem dorehensam, non virginem, vocetur uniuersus senatus ut indicet: adsint etiam accusatae parentes, communem causam acturi. In tali enim controversiâ, quando de castitate corporis queritur, non imminet periculum soli filia: sed ejus quoque curatoribus, non modo, quia ad usque sua tempora non custodierunt nata pudicitiam: verùm & quia vitiatam desponderunt pro virgine, decipiendo, qui eam sibi uxorem petiit. Qui autem allegare volebat, se in primis complexibus mulierem deprehendisse, non virginem, abstinerere debebat amplioribus complexibus, nec post talem experientiam trucidatâ jam antea virginitatis, rem habere cum meretrice, ac deinceps demum & post iteratos à scienre & volente concubitus, actionem de dolo contra ductam instituere.

§. 4. Queritur 2. Quæ ratio vocis בתולים in versu in primis 15. & 17. Resp. noster Lutherus expresseit juxta literam fontium, ibi: *Der Dirnen Jungfrawschafft: hic, meiner Tochter Jungfrawschafft.* Vulg. & Jun. *signa virginitatis.* Græci Interpp. distinctè vocem בתולים nunc e. c. in querelâ mariti de non repertâ virginitate reddiderunt per *μαρθεύια* v. 14. 17. 20. nunc in suppositione pro ipso virginitatis argumento f. panno illo vel linteo cruento v. 15. & 17. per *μαρθεύια* f. *Virginalia.* Chaldaeus fontes sequitur: ipsam autem שמלה f. *vestem* v. 17. reddit per שושיב. quod Iudæi Germani interpretantur, *daß Leine Lachen/* Græci juxta literam, *τιμάλιον*: ita & noster Lutherus: *sie sollen die Kleider vor den ältesten ausbreiten/* et si in fontibus numerus

numerus singularis est. Πορὸ ἡλλωσ ἰ. *vestis*, vel *pannus* ille, Græcis explicatur ἡ ἐκμυγείων τῶν γυναικείων μολυσμῶν sc. ἐο τῆ συνδύασει τῆ πρώτης, sine quo producto in sacro nuptiali, apud veteres Hebræos & alias quoq; gētes nō reputabatur γνήσιος ὁ γάμος. De Hebræis testabitur lex præsens. De plerisq; gentibus Mahometicis, apud quos idem mos virginittatis explorandæ, Africanis imprimis, hunc in matrimoniis celebrandis ritum observantibus conferatur Johannes Leo, & quæ inde descripsit P. Cypræus libr. de sponsalibus c. 11, p. 505. qui inde colligit, etiam gentes Mahomedanas, & qua ob μολυσμαίαις malè audiunt, in nuptiis contrahendis, castitatis rationem habere & ab iis abhorrere, quæ pudicitia jacturam fecerint. Imo etiam post sponsalia peracta, si constiterit, eas à Viris integras non fuisse, repudiare & rejicere, ut mirū videri debeat inter Christianos reperiri Theologos & Ictos, qui hæc vitia elevare conentur, & in eo disputent, virginittatis & pudoris jacturam nevum esse, qui nuptiis impedimento non sit: sed & inde deducit morem antiquum, & nunc Saxonum & aliorum Germaniæ populorum exemplo probatum, ut in illibata pudicitia & virginittatis premium Sponsus Sponse munus quoddam preciosum offerat, quod à tempore matutino, quo offertur, Morgengab dicitur, cujus mentio frequens in usibus feudorum.

§. 5. Et tamen כתר הנערה non sunt ipse pannus: sed ipsa virginittas in vinctura, cruore illo primæ συνδύασις signata & legitimata, per quem adeo sic ostensum dicuntur Parentes probare, & in publicum quasi producere virginittatem suam Filia Sponsa: unde producto hoc ἐκμυγείω ἰ. Φυλακίαις dicere poterat pater: *Eccel hæc, sunt virginittatis filia mea*, quibus sc. probo in judicio virginittatem, filia meæ: ut adeo hoc exemplo non probetur: *signatum* (quæ signatum) *de signo* (quæ signo) *predicari in casu recto*.

§. 6. Queritur; An maritus diffamatus, saltim multandus fuerit 100. siclis dandis in duplum dotis, cum obligatione de nunquam dimittendo? v. 19. an præter multam, alia quoq; adhibita fuerit punitio, quæ castigandi vocabulo exprimitur in v. 18. in vocibus יסרו יסרו Jun. & Trem. *castigabunt eum* Luth. Die als

T

resten

ceffen der Stadt sollen ihn züchtigen. Videtur omnino pronuncian-
dum pro poenâ distinctâ, per quam satisfactum iudicio,
prout per 100. sulos, Patri, ejus domum tanti flagitii crimine asper-
sat, per obligationem de nunquam dimittendo, diffamatæ uxori, vel
Sponsæ. Nec aliter faciliè veteres Hebræi, quorum mentem i-
psamq; inde legē sic explicat Philo: si parentes vicerint, mulctetur ca-
lamniator, ex iudicium arbitrio, tum pecuniis, tum verberibus, tum,
quod ei gravissimum erit confirmetur matrimonium. Addit Philo:
Si modò uxor cum tali habitare sustineat. Huic enim lex permittit li-
berum, abire an manere velis. Maris eadem potestas non permitti-
tur, ob recentem calumniam. Sequitur Vulgatus reddens: Verbe-
runt illum. Ita & Chald. ילקון יהיה ut adeo intelligatur,
לא יוכר per שלקות conf. רשי. Notetur quoque illud: לא יוכר
s. non potest usurpatum de impossibilitate non facti: sed juris, in
quem sensum exempla notata jam supra conf. c. 12. 17. c. 21.
16. 1. Cor. 10, 21.

LOCUS IV.

De exclusis à muneribus publicis in populo Dei.

c. XXII. l. 2.

§. 1. Sequuntur LL. pertinentes ad Rempublicam
legitimè constituendam (1.) resp. ordinis s. officii publi-
ci adusq; v. 19. (2) Resp. officii privati à v. 19. ad finem c. 23.
(3) Respectu humanitatis tum conjugalis c. 24. ad v. 7. tum com-
munis erga fratres s. singulos adusq; v. 27. s. omnes ad f. c. 24.

§. 2. Intrare (vel ingredi) congregationem Domini, idem est,
quod ad jus munerum publicorum in Republicâ Israelis admitti.
Excluditur his (1) וצעד רכא vulneratus teste, juxta literam vulne-
ratus contritionis s. ex attrito teste ein Gerstoffener. 2. כרות שבכה
spado, vel abscissus nervo (virili membro, inde, quod canalus sit
urinae & feminis, sic dicto) L. ein Verschnittener quomodo &
vers. Belg. De nyt geschneden is aen de manlicfheit/ quos Ser-
vator vocat ונד תור ארבעתאי עורא חודשית, Matth. 19, 12. Hip-
pocrates, ארבעתאי עורא sect. 3. p. 76. 3. נודד quam vocem retentiâ
Vulgatus explicat addens: hoc est, de scorio natus Jun. & Tremell;
Sparius, in Vers. Germ. ein Zuren Kind V. B. een bastaere
juxta

uxta Grotium *natus ex congressu, cui pana mors, vel נרר*. Excluduntur autē etiam descendentes ex spurio & nati natorū ad decimā generationem v. 2. 4. Ammonita & 5. Moabita. 6. Egyptii & Idumai ad usque generationem tertiam, ut ad eō horum profelytorum nepotes possent ad munera in gente admitti v. 3. Apparet inde, non hic agi de *exclusionē à sacris*, cū ad hęc admitterentur ex omnibus gentibus, Profelyti fideles conf. Lev. 22. 18. nec de interdicto matrimonii, quod vel Ruthę probatur exemplo quę nupsit Israelitę Boaso: sed de gerendo in populo Israele, munere publico, & jure suffragiorum in conventibus publicis.

LOCUS V.

De servanda puritate castrorum.

c. XXIII. 9. 12. 13. 14.

§. 1. Pro servandā etiā physicā munditię castrorum, jubetur Israelita castrensi modo contra hostē processurus sollicitē id agere, ne quæ pollutio vel quid indecori inferatur castris, quin hoc sine *Qsidōra* habere extra castra, ibidē se. *spariū* sibi segregare, quorsū necessitatis causa egrederetur, & sic foris seclurg, *effossā humo*, egesta immittere, humoq; superingestā *excrementa tegere*, cui bono jubentur Israelitę *paxillum amentatum, quem rutabulum Latini vocant* præter *arma secū ferre* s. *למך על ידך* Luth. Du sollt ein Schüßel in tragen/ nebenst deiner Rüstung (oder Gewehr) quod posterius omissum in versione Germ. Ratio legis. Quia castra debent esse *sancta*: ratio: quia Dominus Deus Israelis *indefinenter ambulat* in castris Israelis. E. hæc debent esse sancta & munda: tali quippe immunditię e. c. *Gonorrhæa, excrementorum*, etiā non physicę, tamen ethicę, Deus objectivē offendebatur.

LOCUS VI.

De repudio & libello repudiij.

Deut XXIV. à v. 1. ad 5.

§. 1. Quæritur, ubi hujus orationis s. legis hypotheticę consequens, an hoc dandum, inde à v. 1. m. 2. s. à libello repudiij scribendo? an demum inde à v. 4. sicut omnia trium priorum versuum, *perineant ad antecedens?* Prius placuit Interpreti Vulgato, &

T 2

post hunc

post hunc Luthero nostro, juxta quos sive duplex hic fuerit hypothetica, sive una conjuncta, talis sc. Maritus uxorem jam ductam, si ob inventam in hac quandam rem turpem, minus in illam propendeat, si ille in oculis Mariti ampliores gratiam non inveniat, liberè repudiato & hunc in finem libellum repudii scribito, cumq; hoc scripto, & uxori in manus tradito, domo hanc emittito, hac eam lege acque omine, ut, si sic emissa deinceps alteri nupserit, & ab hoc quoque per libellum repudii, dimissa fuerit, maritus prior, qui primò dimiserat, illam rursus ducere non possit: seu, breviter: Maritus, datâ odii causâ, uxorem quidem, dato libello, repudiato: sed dein ab alio Viro ductam repudiat amq; rursus ne ducito!

§. 2. Posterius Jun. & Tremell juxta quos, una hic datur, etsi multis, in antecedente, hypothesebus constans, hypothetica. Scilicet (1) si quis uxore ductâ, velut Maritus hanc expertus fuerit, ceterû (2) ob causam quandâ uxor gratiam in oculis Mariti non inveniat, unde (3) scripto traditoq; libello repudii eam dimiserit (v. 1.) (4) Sic autem dimissa alteri nupserit, (v. 2.) (4) Hic quoq; sive pari ceremoniâ ductam domo emiserit, sive mortuus fuerit v. 3. (Hætenus antecedens: nunc consequens hypotheticæ: sequitur sc. Quid juris in hoc casu, an si prior ille maritus sive poenitentiam repudii ductus, sive amore dum agnoscit veteris vestigia flammæ impulsus, resumere in domum thorumve dimissam olim velit, recipere jure Maritali possit? Respondetur nunc v. 4.) Non potest (sc. non habeto potestatem) Maritus ejus prior, qui dimiserat eam, rursus ducere eam. Ratio (1) quia ipsius culpâ, uxor הַנְּשׂוּתָה sc. facta est polluta per concubitum sc. cum alio Viro adultera facta. (2) Quia talis lusus foedus in re matrimoniali sc. ut Vir dimittat uxorem alteri ad concubitum, & dein, recipiat hanc in thorum, est תועבה sc. abominatio coram Domino. (3) sc. talibus peccatis inquinatur terra, ab ipso DEO Israelitis in possessionem tradita v. 4.

§. 3. Concludendum pro posteriori: nec probandi adeo illi Imperativi versionû ad c. 24. â v. 1. ad v. 3. e. c. in v. 1. er sol ihr eiznen Scheidebrieff schreiben/ er sol ihr denselben Brieff in die Hand geben/ er sol sie aus seinem Hause lassen/ quibus hic versioni

fioni Germanicæ nostræ prævit Interpres Vulgatus: æqvè ac in Malachiâ c. 2. 16. ubi reddidit: *Cum odio habueris, dimitte eam, dicit Dominus exercituum.* Secutus Vulgatum Lutherus aberravit pariter hic à consilio fontium reddens: *Wer ihr gram/ ist der lasse sie fahren/ spricht der Herr Zebaoth.* At non solum hoc non dixit Dominus ZBAOTH: sed & planè contradictorium dixit sc. SE ODISSE DIMISSIONEM s. talem repudiationem, *Er hasse das Scheiden/ spricht der Herr Zbaoth.* Par interpretamentum fuisse veterum s. τὸ ἀρχαίων, imò hoc unum ἐκ τῶν ἐρθέτων τῶν τῶν ἀρχαίων, quæ ex fonte Mosaico morali corrigit Servator, constat ex Matth. 5. 31. quin illos (è. c. Pharisæos) extendisse licentiam repudii, ultra רב רור s. *rem turpem*, ad πᾶσα ἀσπία s. *quamcunq; causam* e. c. uxoris morosioris, factæ ex morbo deformioris, marito aliquando obloquentis, constat ex Matth. c. 19. à v. 3. ad v. 13 unde contra consilium Ecclesiastici c. 25. 34. velut Pharisæicum, non Mosaicum, protestatur summo jure γυναικοσυνέδειον. Facit pro posteriori hypotheseos ampliacione, positus verborum præteritorū וכתב ונתן ושלח. 2. Accentuatio 3. contextus & fluxus præteritorum converforum. 4. Correspondentia illius absolute positi וכל לא v. 4. cū toto tractu præcedente, in quo præterita omnia fluunt pariformâ & convertuntur per singulis præfixum. Facit, judicium Dei in v. 5. si enim repudiata talis *immunda fieri* s. *pollui* dicitur per conjugium *cum alio Viro*, sic ut si dein ad Virum redeat, *sit abominatio*, certè in judicio divino adhuc habetur uxor primi Mariti: & inde illa censura polluta & abominabilis, quia nondum soluta primo. Nihil ergò hic divinæ approbationis; nedum legis imperantis in talibus casibus sive repudium sive repudii libellum: sed utrumq; hoc tantum Moses ut Legislator ἐπίσταυε propter cordis Judaici durtiem nec nisi propter hanc, totam hanc legem s. ἐνθλὴν promulgarit Deus. conf. jam Matth. 19. 7. 8. 9. Marc. 10. v. 2. 3. 4. 5. 6.

LOCUS VII.

Privilegium Neonymphi s. mariti novelli c. XXIV. v. 5. 6. 7.

Lex de pignore accepto à mutuario paupere c. 24. à v. 10. ad 15.

S. 1. Quod in versione Vulgatâ habetur: *ut uno anno late-*

est cum uxore sua, duplici errori obnoxium. Sc. (1) illæ voces *uno anno*, ad antecedentia pertinent s. ad immunitatem unius illius & primi anni matrimonialis. (3) In fontibus est non **פדו** Kal. sed **פדו** Piel. e. latificet. Allegatur ratio privilegii anni r. nuptialis nesc. si in prælio cadat, in ipsis thalami rudimentis moerore uxori juvenulæ addat: quin potius domi manens exhilaret uxorem recens ductam c. 24. 5.

§. 2. In v. 6. prohibetur *pignus meta & carilli, inferioris & superioris mola, des untersten und obersten Mühlsteins*. Ratio legis: quod qui tale accipit, *vitam proximi accipiet*. *Metam & carillum* vocat Paulus l. cum de Lanionis §. idem consultus ff. de instrumentis vel in instrumento legato. Pari ratione à Romanis vetitum, *pignoris causâ abstrahere boves & servos aratorios, vel instrumentum aratorium*. conf. ff. tit. *Qua res pignori data obligari nõ possint*, & l. executores, item l. pignorum C. *qua res pignori obligari possint, vel non*.

§. 3. Mutuum, mediante pignore, creditori concessu: sed hujus ratio distincta pro diversitate Debitoris, qui, si contabat quod esset **עני** s. pauper, sic ut ipsam vestem, vel stragulam, in qua dormiat, pignori dederit, omnino hoc ante solem occidentem à Creditore restituendum debitori erat, conf. v. 12 14. 15, quin pignoris postulandi causâ creditor domum debitoris intrare non poterat: sed tenebatur, foris subsistere, ut is qui mutuatus erat, efferret. Pro ut autem non erat Creditoris, pignus sibi ipsi sumere: ita nec eligere vel præscribere: sed hoc in libertate Debitoris v. 10. & conf. c. 15. 6. A jure autem pignoris liciti in calu non **עני**, ad jus usurarium non valebat consequentia.

LOCUS IIX.

Processus in judicio criminali.

c. XXV. 1. 2. 3. 4.

§. 1. Controversiæ deferebantur ad iudicium non unius? sed plurium, & ad minimum trium, unde illud plurale **פסטי**. Iudices hi erant **מצדיקים** & **מדינים** s. partem unam *justificantes*, alteram, *improbantes*, s. illam *justam*, hanc *improbam* pro

pronunciantes. v. 1. ut rectè notaverit Grotius, vocabula hæc non esse hîc *effectivis*: sed *estimationis, declarationis*. Caterum non omnis, qui per sententiã improbat, & sic causã cadebat, statim tenebatur ad multam, nedum ad pœnam corporalem: sed tantum, qui ex delicto s. maleficio: unde nõ omnis *עשׂר* s. *improbus* in v. 1. est הכותב בן s. *filius percussionis* s. dignus flagris v. 2. et si הכותב בן est *עשׂר*.

§. 2. In casu ergò flagrorum infligendorum 1. Reus in loco iudicii ad humilem columnam, à Ministro, ex iudicum mandato prosternebatur. 2. Lentè & juxta proportionem improbitatis certo plagarũ numero afficiebatur, presentibus sc. 3. iudicibus, quorum unus cædere jubebat, secundus plagas numerabat, tertius Minas legis recitabat. 4. Numerus plagarum summus erat quadragenarius, ad quem audiebatur vox iudicis: *Lictor parce flagro!* Notetur (1) illud *הפילו* der Richter sol ihn heissen niederfallen. (2) הכותב i. e. *curet eum cadi*, & quidem *coram se* er sol ihn vor ihm schlagen lassen: Ratio *presentis iudicis* statim additur: sc. *illo numero, quem requirebas* *עשׂר* *ר* s. *proportio improbitatis ejus*, cujus observandæ causã opus erat iudicibus presentibus, *ut ne quid nimis*, ex odio, vel minùs, ex studio. (3) Ubi ad quadragesimam plagam perventum, ibi Lex jubebat: *אל תוסיף* *ne pergas, vel ullam plagam addas!*

§. 3. Thalmudici in Mischnâ & Gemarâ necunt vocem *כמספר* cum voce *ארבעים*, quæ in fontibus integro Pasuk discernuntur, & urgent non poni *כמספר* *ארבעים* i. e. *quadraginta in numero*, sic enim intelligendum fore de numero exacto: sed *כמספר* *ארבעים* i. e. *de numero sequenti quadragesimâ proximo scilicet 39 s. 40 plagis minùs unâ*: quæ legis interpretatio apparet jã recepta fuisse vel in praxi obtinuisse tempore Christi conf. 2. Cor. II. 24. sicut *εις προσφύλακην νόμου* unam detraixerint: quod licet excusari forte in praxi potuisset, propter periculum in lege additum, & quod pœna hæc nõ ad infamiam infligendam: sed pœnam *θεήλατον* evitandam credebatur valere, ipsum tamen interpretamentum non magis hîc probandum, quàm alterum de loro bovino, velut hujus

hujus cæſionis iſtrumento in v. 4. conſi. Buxtorf. in præf. l. de abbrev. Rectius Grotius nexum v. 4. designavit ex ſacris illis Pythagoricis, quæ agnoſcebant τῶν εἰς θηρία πρῶτον & μετέπειτα Φιλασθρώπων καὶ Φιδίαι τιμῶν: ut ſenſus ſit: eodem temperamento utendum in animantibus ceteris operam homini præbentibus.

LOCUS IX.

De nuptiis Leviri cum glorie.

c. XXV. v. 5. 6. & ſeqq.

§. 1. Quod Levitici c. 18. 16. interdicitur, imò quod ibi c. 20. 21. כִּי יִשָּׂא ל. res exterminanda eine ſchändliche That appellatur, illud h. l. non ſolum conceditur: ſed & imperatur. Quæritur hic l. quæ conciliatio Legum? Reſp. errant, qui LL. in Levitico reſtringunt ad caſum fratris viventis e. c. Herodis Herodiadem fratris Philippi ſuperſtitis uxorem ducentis, cujus uxorem ducere prohibeatur: prout in Deuteronomio, mortui fratris uxorem ducere conceditur. Nec probat additum ibi, de revelatâ nuditate Fratris, quia inceſtus cum Novercâ, ſub eodem venit addito revelata nuditate Patris vid. v. 8. unde malè inferitur E. concubitus cum Novercâ tantum prohibitus eſt vivente patre, non autem, defuncto.

§. 2. Exceptio illa à Deo expreſſa in uno hoc caſu, cui proviſum voluit, ipſi ſupremo Legislatore reverenter potiùs eſt ſubmittenda, quàm rigoroſiùs quomodo ſc. potuerit ſic Deus diſpenſare, ſuppoſitâ illâ prohibitione Levitici naturali, vel juris naturalis? diſcutienda. Bene Chryſoſt Θεὸς ἀπεδείχθη ἐν τῷ νόμῳ ὅτι δὲ πρὸς τὴν εὐχὴν τῶν γυναικῶν: ut tamen falſa ſit hypotheſis Bellarmini, exceptionem eſſe ejuſdem ordinis & naturæ cum ipſâ lege, & quæ illi hypotheſi ſuperſtruitur concluſio, aut exceptionem illam eſſe naturalem & nunc ſervandam, aut legem ipſam, de non ducendâ fratris uxore, judicialem ſaltem eſſe, à quâ proinde detur exceptio. Ceterum, præterquam, quod ab exceptione ad Legem, in quæſtione juris naturalis, non valeat illatio, & exceptio poſſit eſſe politica, ipſa autem Lex juris naturalis, imò nullius legis naturalis propriè loquendo, exceptio poſſit eſſe naturalis,
nec

Accidē jus legis, & exceptionis, ut adeo in exemplo præfenti, si de jure naturali Levir fratriam ducere non possit, non possit esse juris naturalis, Leviro fratriam nubere, post mortem mariti, & si hoc juris naturalis fuerit, illud tale non fuerit. Quin sic vel duplex hęc lex danda fuerit sub communi utriq; jure naturæ, ita ut una, illa sc. in Levitico, prohibeat ducere fratriam liberos habentem, hæc in Deuteronomio, fratriam prole carentem, ut sic per duplicatam legem, perimatur exceptio. Fratria cum prole, & fratria sine prole non sunt ejusdem ordinis: ut nihilominus constet jam supra notatum: Nec à lege ad exceptionem, nec ab hæc ad illam, negativè, imò ne positivè quidem, valere consequentiam. Potest sanè lex & exceptio versari circa res ejusdem generis, naturæ, & ordinis materialiter sc. sed inde non sequitur legem & exceptionem convenire specificè vel genericè sub eodem sc. genere vel specie juris, quomodo supposità illà lege Levitici universali & naturali, de non ducendâ fratria, omnino exceptio, & materialiter quidem ab ejusdem generis vel speciei re, fuerit hæc lex Deuteronomii: Levir ducito fratriam sobole carentem: ceterum propterea exceptio hæc non fuerit ejusdem cum lege generis. Possunt ejusdem generis res variis modis & rationibus ac circumstantiis permitti prohiberi, ut adeo, quod juxta exceptionem, bonum est, extra talem supremi legislatoris excipientis, dispositionem, malum sit: qui, prout in ipsis mundi primordiis extra ordinariè, summâ necessitate potuit permittere nuptias sororû, etiam propter conservandarum familiarum ordinem, & genealogiam in populo, ex quo Messias nasciturus erat, distinctam, potuerit certo casu permittere vel præcipere quoque nuptias fratriarum. Potuit idem supremus Dominus, & legem universalem præscribere, & in suâ Republicâ, illâ sc. Theocratia Israeliticâ, circa illam specialiter in certo casu dispensare, vel illam legē hoc vel illo modo, ad tempus declarare. Scilicet ejus est legem interpretari, declarare, limitare, cujus est condere. Ab eadē quippe autoritate est & lex & exceptio, ut adeo conjugii talē nudè & solitariè sumtū, à specialibus illis circumstantiis & politia Israelis abstractum per se malum fuerit: quod tamen in illis circumstantiis ad certum tempus, populumq; restrictis dispensari

Spensari à Deo, imò præcipi & sic bonū quoddam esse potuit. Res-
 citus dicitur: in Levitico esse Legem moralem suo modo natura-
 lem & aternam: in Deuteron. esse exceptionem ceremonialem
 judiciale, politicam, & temporariam, circumstantiis certi casus
 limitatam, quo *solo casu, in solâ Rep. Israelis*, non solum licebat illud
 facere: sed & ignominiosum, ac infame erat illud non facere,
 quod alioqvi & extra illum casum, *infame erat facere*. conf. Deut.
 25. 7. 8. 9. 10. Tales nuptiæ in Lege morali s. naturali appellantur
 נשואין & puniuntur sterilitate. Contrâ, hîc nuptiæ imperantur pro-
 pter semen, & per hoc, *nomen excitandum fratri*, etsi fieri
 poterat ex singulari culpâ vel causâ ut actu ipso non excitaretur
 Gen. 38 5. 6. Matt. 22. 25. Porrò quâdâ Lex Levitici matrimonialis
 superstruitur fundamento naturali absolutè immutabili, quâdam
 innititur rationi naturali, non tamen absolutè & omni casu
 immutabili ne Deo quidem. Circa illam nullo casu dispensat De-
 us: circa hanc autem solus Deus excipere certum casum potest,
 & sic Legem limitare. Ita concubitum cum Matre, Filiâ, Novercâ,
 Sorore, sive plenâ sive semiplena nullo casu in lege permittit Deus:
 at concubitum *cum uxore Fratris*, defuncti sine liberis, & hoc adeo
 solo certoq; casu permittit, notam infamiæ abstahit, imò sub infam-
 iæ pœnâ in Rep. Israeliticâ s. *Theocratia sua*, præscribit, ut adeo
 ab hâc exceptione non naturali: sed politicâ ad ipsâ legem Levitici
 non naturalem: sed judiciale & politicam, non V. C.

§. 3. Quæritur 2. *An hæc lex induxerit necessariò polygamiam?*
 Resp. supponitur Levirum uxoris fuisse conjugatum, quod tamen
 non necessarium magis, quàm fratres omnes eodem tempore u-
 xores ducere. Imò נשואין s. Levirum, qualis hîc describitur, ab u-
 xore fuisse liberum, non conjugatum, probabile ex illâ hypothesi
 Legis: *si habitaverint fratres simul*, quod *simul* non absolvitur, unâ
 vel eâdem terrâ (sic enim omnes Israelitæ habitaverunt simul) quâ
 ratione etiam hîc salva maneret lex de polygamiâ moraliter pro-
 hibitâ Lev. 18. 18. Quia tamen ratio legis generalis, sc. *prohibere*
ne deleatur nomen mortui fratris in Israel, & uxor mortui nubat foris
viro extraneo: sed intra familiam suam & tribum, omninò lex
 hæc cogebat quoqve fratrem conjugatum, & sic per consequens
 inducebat

inducebat polygamiam, quæ aded in solo hoc casu, prout nuptiæ leviri cum fratriâ, permiffa, imò legè requisita, at extra hunc casum fuerit interdicta, ipsumq; sic Numen circa legem Matrimonii primitivâ de indissolubilitate non nisi *τῶν δύο*, qui sint *μία οὐδέ*, quæ & polygamiam excludit, & *ἐκ τῆς λέγῃς πορεύσας*, repudiû, non habuerit se dispensativè, prout docent Durandus, Burgensis, Bellarm. Maldonatus, Lorinus, Corn. à lapide, Sanctius, ex nostris quoque Brentius & Meisnerus: sed permissivè, rem sc. ceteroquin, extra unum hunc casum specialem, interdictam merè tolerando, permittendo & ex hypothesi permissionis propter *σκληροκαρδίας* certæ gentis, lege in suâ Republ. circumscribendo e. c. Deut. c. 21. à v. 15. ad 18. c. 24. à v. 1. ad 5. prout rectè Hieron. Lombard. Bonavent. Alex. Alenf. Thom. Junius, & ex nostris Lutherus, Menzerus, Dorscheus, & alii. Proinde nec ex hoc casu legitimitur simpliciter jus sive Polygamie, sive nuptiarû Leviri cû fratria in Rep. Israelitarû & sub V. T. nedum extra illâ & sub N. T. & multò minùs nuptiæ cum sorore defunctæ uxoris, ut Paralogismus sit, sic argumentari: Levir, ex hâc lege, poterat ducere glorem. E. & Vir defunctæ suæ uxoris sororem, nisi fortè fingatur casus duorum fratrum ducentium duas sorores, & unius sine sobole morientis, quâ ratione Levir ducens glorem, ducebat vel superinducebat suæ uxoris sororem.

§. 4. Sic quæritur 3. An *אח* hic in lege necessariò primogenitus, sic ut ad casum hujus solius restringenda lex? Aff. Jun. & Jude reddidit v. 5. Si moriatur primus ex fratribus, ut sic ex hâc lege non obligatus fuerit primus frater ad ducendum uxorem fratris secundò vel tertio geniti: sed alteruter horum ad ducendum Viduam primogeniti sine sobole defuncti. Ceterùm *אח* f. *primus*, quidem idem quod *אח* f. *primus* in numeris ordinalibus sequentibus (quando sc. sequitur *secundus*, *tertius* &c. prout e. i. Genes.) non extra. Rectè ergò Lutherus generalitèr transtulit: **Wenn Brüder bey einander wohnen/ und einer stirbet ohne Kinder/** ut aded ex hâc lege obligatus æquè fuerit fratrum primus ad præstandum officium Leviri uxori, secundî, vel tertii fratris, quàm hic vel ille ad ducendum uxorem primi.

§. 5. Quæritur 4, An Lex propriè *soli Fratris* lata, an etiã *remotioribus consanguineis*? Resp. Aff. 1. quoad literam. 2. quoad Legalem, facilemq; ex ratione legis consequentiam: sed posteriùs non nisi deficientibus in lineã primã fratribus, sive quòd nulli fuissent, sive quòd jam dudum decessissent, nec ex annosiore matre sperandi, vel si sperandi, tamen nondũ concepti, vel nati, viduã ratione ἀλικίας, intra quam concipitur & paritur, expectandi. Ita Thamari post mortuum *Er*, debebatur *Onan*, post hunc, tertius frater *Schela*, quo sibi negato, illa injuriam ultura, quæsiuit Maritum in lineã proximã, & pro Filio Patrem, etsi per incestum lege damnatum. Ita Ruth ducenda fuisset à Leviro, ex Naomi, si quis superstes, vel expectandus saltem in propinquo intra ætatem Ruthæ Moabitidis conceptioni partuivè aptam & ipsã ad eò matre defuncti Mariti fuisset conf. Ruth. c. 1. 11. 12. 13. Ubi ex ipsã Naomi neutrum horum dabatur, ibatur demum ad lineam agnationis propinquam, & in hãc quærebatur maritus, qui cũ judicialiter renunciasset suo juri, ibatur ad remotiorem e. c. Boasum conf. Ruth. c. 3. 12. c. 4. 5. 6. & seqq.

§. 6. Quæritur 5. An lex hæc obligaverit, demum in casu deficientis omnis sobolis, sive non natæ, sive mortuæ, sic ut frater mortuus fuerit planè ἀπενδ. s. absqve liberis, qualis non est, cui vel unus filius, unave filia est? An etiã in casu solius masculæ sobolis deficientis, extantibus licet filiabus vel femellis? Aff. primum. Bene Luth. Wenn einer stirbet ohne Kinder. Qui unam sobolem habet, dicitur *habere liberos*: qui ne unam quidem, non *habere liberos*. conf. Cajus l. non est ff. de verborum signif. 148. & idem 149. In casu etiã relicte Filie nulla in Levirum relinquēbatur actio Viduæ, nec opus erat ad hanc legem veniri, cum & filia ex Lege succederet, & ex hãc natus, in avi familiam adoptari posset, imò adoptata, & ex hac natus.

§. 7. Nec obstat ad eò illud הן (הן) i. e. *filii* (mortuo) *filius non fit*. Denominatio enim fit à potiori, sicut in h. l. cui non est הן, intelligendũ, ei nullum esse τέκνον s. τέκνα, conf. Matthæus c. 22. 24. seu, prout rectè pariter LXX, nullum ἀνεργα. Ita Latini communè

communi genere (quo hic carent Hebraei) dicunt, esse *absque libe-
ri*, non qui habet sobolem *unam*: sed qui *nullam*, quomodo pueri
appellatione etiam *puellam significari*, & *puerperas* etiam quæ *femel-
las pariunt*, & *utrumq; sexum* Græcè *communiter* *παῖδες*, nec semper
pueri appellationem contrario puellæ nomine dici: sed aliquan-
do ætatem puerilem demonstrari, notavit Paulus l. 163. & 204. de
Verb. sign. Sensus ergo est: Si moriatur *אִתְּמוּ* conf. Luc. 20. 28.

§ 8. Quæritur 6. An *חַתָּן* tantum sit Sponsa, an
jam domum ducta & *בְּעוּלָה* s. *maritaliter experta*? Aff. posterius.
Probat ex illo: *וְכִן יֵשׁוּב*. Quid enim opus hoc addito, si
tantum desponsata fuerit, non domum ducta? conf. quoque Gen.
38. 6. & Matth. 22. 25. Quæritur 7. An rectè Luth. *Ihr Schwager
sol sie beschlaffen*. Resp. per Affinem, intellexisse *Levirum*, con-
stat ex v. 6. conf. vers. Germ. Congressum talem Evangelista ap-
pellat: *ἐπιγαμβρεύειν* s. ex jure Leviri ingredi cum uxore fratris
defuncti: illud enim est *וְיָבֵן*: *ἀγαθίσιν* autem illius, qui est
וְיָבֵן. Unde non illud: sed hoc, in libro Ruth. Quæritur 8. An
primogenitus à *Leviro* & *Viduâ fratris* genitus, fuerit appellandus
nomine *proprio* defuncti, an solum *communi* & *appellativo*, sc. quod
ejus æstimaretur in hæreditatis jure *Filius*, & adeo, quia *haeres*, *Filius*?
Aff. posterius conf. Deut. 25. 6. Ruth. 4. 10. 17. Num. 27. 4.

§ 9. Ad ducendum glorem non cogebatur quidem in ter-
restri judicio *Levir*: si tamen abnueret, à *glore* Viduâ connubium
poscente, deferri poterat ad *portam*, & à Judicibus non solum ci-
tari: sed & ad causam dicendam, præsentē actrice, in conspectu Ju-
dicum compelli: ubi si in contradictione perseveraret, ibatur in
ceremonias, sc. ipsa glos (1) jubente Judicum primo, *calceum homini
exuebat* (& hoc ipso liberam se à nuptiis illius, si deinceps pœni-
tentia ductus, appetiturus forsân esset, in portâ declarabat) 2. ju-
bente altero Judicum, *ante faciem ejus spuebat*. 3. Præeunte Judice
tertio, formulam illam pronuntiabat: *Sic fas est fieri viro illi, qui
non volens extruere domum fratris sui. Nominabiturq; domus ejus in
Israël, domus DISCALCEATORUM. Des Barfussers Haus*:
prout eleganter Lutherus, ut non desit hic in nomine, antiquitas
Fratribus ordinis DISCALCEATORUM, prout nec in hæresio-
logia. conf. Aug. l. de hæres. n. 68.

§. 10. Queritur 8. An tales nuptiæ solùm obligaverint, in casu fratris mortui sterili, s. ad *סודוואון* conjugalem impotentis, & ipsius ad eò uxoris Virginis? Resp. Licet talis quoque casus sub hæc legedari potuerit, nec minùs in tali casu lex Leviticum obligaverit, nequaquam tamen ad solum illum restringi Lex vel casus omnis legalis debuit, atque ad eò supponi semper intacta, vel *הרועה* נלף. ipso actu maritali Virum non experta, qualis illa quæ apud Bembum celebratur Elisabetha Urbinati Duci sterili planeque impotenti nupta. A negatione partus, & sobolis, ad negationem concubitus maritalis, ad impotentiam ad eò in Viro, & virginitatem salvam in relicta non V. C. cum non tam partus, quam concubitus virginitatem perimat. Poterat ergò vel maximè ad matrimonium apto id contingere, ut concumberet quidem: sed actu ipso non generaret, sive Deo sic moderante, sive obstaculo generationis in alterutra parte existente, atque sic moriens (& multò magis, si soboles nata, ante patrem denata fuisset) non quidem relinquerebat sobolem: sed nec tamen Viduam Virginem, nisi, ut maximè Virum expertam, modò non puerperam, Virginem appellare velis, quæ quidem ratione injuria fit vocabulo. Nec ad eò eam solùm ob causam, vel in solo illo casu hinc Judæi jubebantur mortuorum fratrum uxores ducere, quod sc. hæ, post illorù mortem, mansissent virgines, s. quod nunquam corpore convenerint, ipsæque, ad eò nuptiæ re ipsâ contractæ videri non potuerint, prout Interpp. quidam Legem præsentem Mosaicã explicant ex LL. Cæsar. 1. licet quidã *Ægyptiorù* Cod. de incest. & inutil. nuptiis. Contrà, quod præsentem Legem Mosaicã præcipitur, amplius est, quam quod illa lege Zenonis in Codice prohibetur.

§. 11. Queritur 9. An ex hac lege Mosaicã argumentum pro jure perpetuo (etiam temporibus N. T.) nuptiarum talium sc. Fratris ducturi Viduam Fratris defuncti sine relicta sobole, vel ulterius quoque fundamentum permissarum quodammodo talium nuptiarum, s. non planè interdicendarum, relicta licet, ex uxore fratris, sobole? Resp. 1. certù quod illarum LL. quæ habentur in Levitico c. 18, 16. c. 20. 21. & quæ hinc in Deuteronomio, altera

tera sit ceremonialis, vel forensis Mosaica & temporaria: altera moralis & perpetua: altera obligans solum Israclitas in illâ veteri republicâ: altera omnes omninò nationes etiam extra Rempublicam Israclis: cumq; vel ex ipsâ restrictione ad Israelem, ex mentione fratrum Israclitarum, unâ habitantium, mentione item portarum, iudicium & ipsius discalceationis ceremoniæ, ex ipsâ legis ratione s. fine, *ne deleatur fratris vel familia nomen, ex Israele*, manifestè constet temporariam mixtamq; ex ceremoniali & forensi Judaicam esse illam quæ habetur in Deuteron. c. 25. à v. 5. ad v. 11. Contrâ ex ipsâ generalitate s. limitationis talis negatione, ex analogiâ ceterarum LL. matrimonialium, ex fundamento universalis (quod est *caro carnis*, per quam ductam profanatur tota terra, & peccatur in sanctitatē Dei, sic ut hic provocetur ad supplicium exterminii, ut sc. *evomas terra incolas suos*) in propatulo sit, illam quæ habetur in Levitico esse naturalem, moralem, omnes omninò nationes & gentes ac semper obligantem (vid. Lev. 18. 3. 5. 6. 25. 26. 28.) proinde conclusio facilis: Legem Deuteronomii de ducendo uxorem fratris sine relicta sobole mortui, velut temporariam s. regni Mosaici, & gentis Judaicæ Republicâ, Veterisq; adeò Testamenti tempore limitatam, sub N. T. non mortuam solùm: sed &, si quis eandem necessitatem sive λόγῳ sive ἔργῳ urgeat, mortiferam, penitusq; abrogatam: alteram autem s. priorem illam in Levitico descriptam, *perpetuam* esse, & prout olim nationes omnes ipsamq; (uno illo casu excepto) Judaicam obligabat: ita nunc (remoto illo casu excepto) omnes nationes, omnes in primis Christianos obligare, sic ut nullus magis circa hanc, quàm ceteras illas in c. 18. Levitici leges, locus relinquatur *dispensationi*.

LOCUS X.

Ufus legis tempore N. T.

§ I. Constat inde, quid ad illud argumentum, quo Principes sæpè Viri pro legitimo tali conjugio suo cum defunctorum fratrum uxoribus usi, sit respondendum. Lex Mosaica non obligat in N. T. Christianos. Lex de *non ducendo uxore fratris defuncti* talis est. E. non obligat Christianos. Limitanda sc. major vel

vel sic: Lex Mosaica *moralis*, & sic concessa minore, falsa major: vel sic: Lex Mosaica *ceremonialis* & *strictè forensis*, atq; sic concessa maiore, neganda minor. Vel, limitata sic maiore, invertatur in assumptione, & subsumatur: *Lex de ducendo uxorem fratris defuncti sine sobole* s. Lex Deuteronomii c. 25. à v. 5. ad II. talis est. E. hæc Lex non obligat Christianos: quo nihil verius: tantumq; abest, ut per hanc legē licentia detur Regibus & principibus ducendi *fratrum defunctorum sine relicta sobole viduas*, ut potius per hanc legem, si quid simile nunc sub N. T. patrent, vel ex lege hæc agendum sibi putent in ruborem verecundiamq; ipsa purpura detur. Ecce enim!

§. 2. Israelitæ ab *uxoribus fratrum defunctorum*, quod a naturæ dictamine, & Legis Levitici universalis præscriptione, ac ratione, sic abhorrebant, ut in tali certo casu, propter rationes quasdam Typicas, politiæ Judaicæ proprias (ne tribuum, familiarumve fieret confusio) impellendi fuerint ad tales nuptias, & quidem sic, ut quicquid inde nasceretur sobolis, defuncto imputaretur, & si quis abnueret, *discalceatione & spuito in portâ* confunderetur (vid. Deut. 25. 9.) à quâ ad eod obligatione prout liberi olim extra Remp. Israël alii populi fuerunt: ita nunc post Remp. publicam Judæorum extinctam liberi sunt omnes populi, ipsiq; ad eod Christiani. E. hi, & vel maximè Reges & Principes possunt impune (respectu iudicii celestis) & vindice nullo ducere fratrum defunctorum uxores s. viduas. Concludendum potius erat. E. Christiani nullo modo tenentur ad hanc legem. E. ab hæc obligatione planè sunt liberi, tantumq; abest, ut appetere tales debeant, ut potius, quod hæc lege non teneantur, sibi gratulari, quam non libertatis; sed seruitutis signum fuisse, etiam ex causis Politicis, ipsi qui olim tenebatur, agnoverunt. conf. Gen. 38. 9. II. Ruth. 4. 4. 6. & ad eod, si qui hodie, citra relictam sobolem defunctorum fratrum Viduas ducerent, umbram Moïsi mortiferam nunc, reducerent: si qui, etiã datâ sobole, sic ducerent, perfrictâ fronte contra naturæ legem, sine ullo vel sub V. T. valente prætextu, agerent, majorisq; Deo peccati rei forent.

Ad Præcellentem Dominum

DN. LAURENTIUM CHRISTIA-
NUM BESELIN,

SS. Theologiæ Studiosum floridissimum
*Sanctissimorum fontium Consultorem solertissimum, Ami-
cum & Convidtorem jucundissimum, publicè*
RESPONDENTEM.

Acratos latices, Mosis venerabilis undas,
(Ut puro puræ fonte bibantur aquæ)

Et bibis, & pleno propinas pocula rore.

Scilicet hoc fas est fonte levare sitim.

Sala, suo quondam BOSIO celeberrimus amnis

Quem terris doleo non superesse Virum

Histora te vidit, tanto sub Præsede pulchrum

Et tibi lætitiæ plurima signa dedit

Nunc te Varnus ovat patrius, Jordanis ad instar

Gaudet in effusis esse bicornis aqvis

MUSÆI, constant tibi, NIEMANNIq; favores

(Certa fides: *laudes te, BESELINE, manent*)

Qvos precor, ut terræ multos serventur in annos

Et seri stellas, qvas meruere, petant.

Sit felix quod agis! totus tibi militet æther

Et spargat, vernis lilia mista Rosis!

Magnus Avus, Clarus Genitor, super astra triumfant

Nominibus nomen Tu, decoriq; decus

Adde tuum. Patri quos fatum præcocis urnæ

Abscidit, hi nato se glomeranto, dies.

Sic virtute potes protollere nominis ævum.

Sic moriens, Phœnix tu potes esse tibi!

Honori & amori quod debuis

L. M. Q.

PRÆSES.

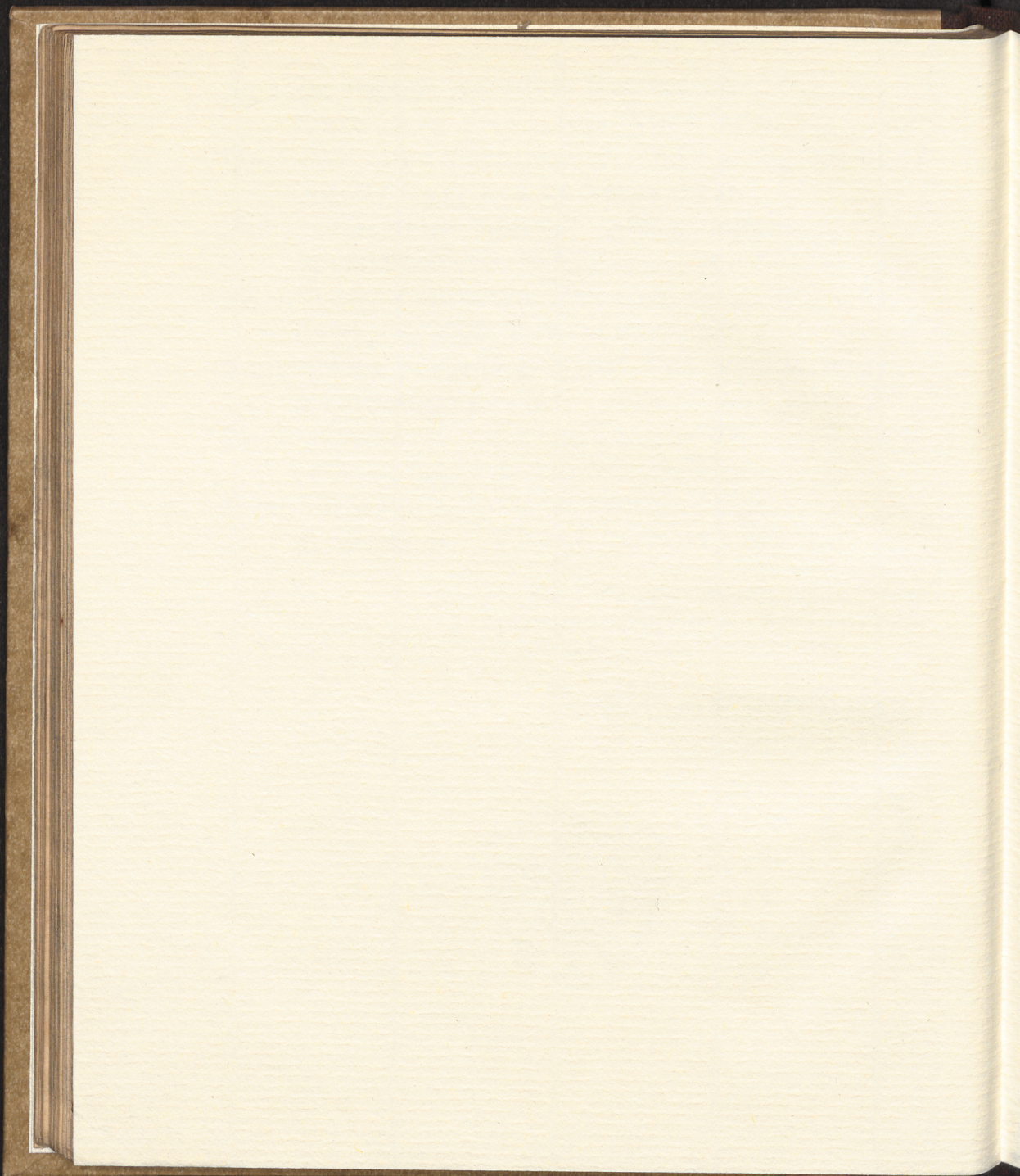

Hausimus è celo divinam quilibet auram,
Inde q̄, sydereas mens sacra poscit opes :
Non levis ambitio perfusa q̄, gloria fuco
Ducit ad hunc facili commoditate scopum ;
Poscitur ad tantum mage provida cura decorem .
Si tua mens superis sit fruitura bonis .
Hùc Tibimet cui summa sequi fastigia laudum
Virtutis q̄, jugum scandere, fervet amor,
Spes Patria, BESELINE, tua, præfulget amano
Sedulitas mentis lumine pulcra tua,
Non malè ceratis ad sydera niteris alis
Castaliisve dabis non leve nomen aquis,
Quæ tuajam solers industria prodita Sala
De solida testis dexteritate tuâ,
Et nostro melius cupit innotescere Varno
Illa suum nobis explicitura decus.
Hactenus in Veterum penetras monumenta Sophorum
Ingenii impiora sedulitate tui,
Nec minimus Tibi partus honos : jam sydere fausto
Panditur in laudes Sacra cathedra tuas
Quomodo sacratas nocturnâ Pallade chartas
Volveris, hæ poterant notificasse theses,
Sat doctus, cupis esse pius : Parnassus Olympo
Pellitur & missa Phocidæ Sinajavæ
Sanctior illa quidem studiis exulta prophanis
Ars niter : ut Paphis lilia mista Rosæ
Attamen omnigenas supereminet altius artes,
Quæ sine Doctorum phœbus ephæbus erit.
Latior hos sanctos Tibi grator amiciter ausus,
Multas ferant Patriæ fausta, decusq̄, Tibi.
Hicce Per Eximio Dno Respond. Amico suo
dilecto gratulari voluit volante crenâ
Paulus Joachimus Stockmann,
Med. D.

PHARASCHA TER

tera sit ceremonialis, vel forensis Mosaica
 moralis & perpetua: altera obligans so-
 teni republica: altera omnes omnino nati-
 publicam Israelis: cumq; vel ex ipsa resti-
 mentione fratrum Israelitarum, unà habit-
 portarum, iudicium & ipsius discalceatione
 legis ratione s. fine, *ne deleatur fratris vel*
 manifestè constet temporariam mixtamq;
 rensi Judaicam esse illam quæ habetur in D.
 v. ii. Contrà ex ipsa generalitate s. limitatam
 analogiâ ceterarum LL. matrimonialium,
 sali (quod est *caro carnis*, per quam ductar-
 ra, & peccatur in sanctitate Dei, sicut hic p-
 um exterminii, ut sc. *evomas terra incolas su-*
 lam quæ habetur in Levitico esse naturalen-
 minò nationes & gentes ac semper oblig-
 6. 25. 26. 28.) proinde conclusio facilis: Le-
 ducendo uxorem fratris sine relicta sobole-
 rariam s. regni Mosaici, & gentis Judaicæ
 ad eò Testamenti tempore limitatam, sub
 lum: sed & si quis eandem necessitatem si-
 geat, mortiferam, penitusq; abrogatam: a-
 rem illam in Levitico descriptam, *perpetua*
 nationes omnes ipsamq; (uno illo casu ex-
 gabat: ita nunc (remoto illo casu exce-
 omnes imprimis Christianos obligare, si-
 hanc, quàm ceteras illas in c. 18. Levitici
dispensationi.

LOCUS X.

Ufus legis tempore N. T.

§ 1. Constat inde, quid ad ill-
 Principes sæpè Viri pro legitimo tali co-
 ctorum fratrum uxoribus usi, sit respondi-
 non obligat in N. T. Christianos. Lex de
defuncti talis est. E. non obligat Christiano

691
 a: altera
 in illave-
 tra Rem-
 telem, ex
 one item
 , ex ipsa
 ex Israele,
 ali & fo-
 à v. s. ad
 atione, ex
 o univer-
 tota ter-
 supplici-
 ulo sit, il-
 omnes o-
 ev. 18. 3. 5.
 nomii de
 t tempo-
 Veterisq;
 tuam fo-
עַוְוָה ur-
 s. prio-
 out olim
 am obli-
 nationes,
 agis circa
 inquatur

